

Hrvoje Kekez

Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?

Veliki poraz hrvatske vojske od Osmanlija na Krbavskom polju 9. rujna 1493. predstavlja jednu od najvažnijih epizoda u dugotrajnom obrambenom ratu Hrvata protiv Osmanlija. Iako su uzroci i posljedice, pa i sam tijek bitke, već u znatnoj mjeri prikazani u starijoj i novijoj hrvatskoj historiografiji, ipak su uloga i djelovanje kneza Bernardina Frankapana u samoj bitki i događajima koji su joj prethodili, ostali u značajnoj mjeri nerasvijetljeni i nerazjašnjeni. Autor na osnovi sačuvanih pisanih i arheoloških svjedočanstva, kao i nakon uvida na terenu, analizira događaje koji su prethodili Bernardinovu povlačenju iz bitke, pokušavajući odgonetnuti uzroke i motive takova poteza. Isto tako, detaljnijim uvidom u sačuvana pisana svjedočanstva o događajima prije Krbavske bitke, pokušava objasniti odnose između bana Derenčina i knezova Frankapana.

Ključne riječi: Krbavska bitka, knez Bernardin Frankapan, ban Derenčin, Hadum Jakub-paša, Osmanlije, Udbina, hrvatsko-osmanlijski sukob, 1493., ratna taktika

Uvod

Veliki poraz hrvatske plemićke vojske 9. rujna 1493. u bitki na Krbavskom polju predstavlja jedan od najvažnijih događaja dugotrajnoga obrambenoga rata Hrvata protiv Osmanlija. Njezine posljedice ostale su u svijesti hrvatskoga naroda kao velika katastrofa koja je oblikovala daljnji povijesni razvoj južne, ali i čitave Hrvatske. Već sredinom 19. stoljeća hrvatska je historiografija pokazala značajan interes za znanstveno istraživanje tih događaja. Krbavska bitka i posljedice koje je uzrokovala, bile su predmetom proučavanja značajnoga broja znanstvenih radova, a

isto tako na nju su se osvrtni brojni autori u različitim povijesnim sintezama.¹ U povodu četiristote obljetnice Krbavskoga boja, hrvatski je povjesničar Ferdo Šišić 1893. godine, napisao prvu cijelovitu povijesnu studiju.² Isti je autor tridesetak godina kasnije objavio zbirku isprava o borbama Hrvata s Osmanlijama u razdoblju od 1473. do 1496. godine, u kojoj su objavljena i pisana svjedočanstva o Krbavskoj bitki.³

Još je sredinom 16. stoljeća kroničar fra Ivan Tomašić poraz hrvatske plemićke vojske na Krbavskom polju nazvao »prvim rasapom Kraljevstva Hrvatskoga« uočivši činjenicu da je tu stradalo brojno hrvatsko plemstvo.⁴ S takvom su se ocjenom složili i kasniji povjesničari, poput Jurja Ratkaja⁵ i Matije Mesića,⁶ ali i Ferde Šišića,⁷ kao i još neki poslije njih.⁸ Iako je Krbavski boj bio krvav, te je u njemu poginuo veliki broj pripadnika hrvatskoga plemstva i seljaka koji su bili prikupljeni i pridruženi plemićkoj vojsci, pa se u stanovništvo Like i Krbave uvukao veliki strah, o čemu ponajbolje svjedoči zapis popa Martinca,⁹ ipak nakon bitke nisu uslijedili značajniji teritorijalni gubitci.¹⁰ Tome su svakako pogodovale određene okolnosti. Naime, tada su ratni planovi Osmanlijskoga Carstva bili okrenuti osvajanju na sjeverozapad, prema srednjoj Europi, ali preko širokih ravnica Podunavlja i Panonske nizine. Osim toga, uspješni je vojskovođa i pobjednik na Krbavskom polju, Hadum Jakub–paša, za nagradu,

- 1 Najdetajniji popis izvora i studija o Krbavskoj bitki, kao i popis djela u kojima se bitka spominje vidi: STRČIĆ 1999: 45–51; MIJATOVIĆ 2005: 7–14.
- 2 ŠIŠIĆ 1893: pass.
- 3 ŠIŠIĆ 1936: 274–336. Šišić je u drugom objavljivanju isprva o Krbavskoj bitki stavio dvostruku numeraciju stranica. Zbog jasnijega praćenja, autor ovoga rada u citiranju je koristio numeraciju stranica u zagradama. Isti su dokumenti ranije objavljeni u časopisu *Starine*, ŠIŠIĆ 1934: 118–180. Neke isprave i njihove prijevode o Krbavskoj bitki kasnije su objavili i N. KLAIĆ 1972: 358–364; GLIGO 1983: 313–320; MIJATOVIĆ 2005: 105–137.
- 4 *...Hec est prima destructio regni Corvatie ibique tota nobilitas corruit Corvatie...*, «Ljetopis Ivana Tomašića» (Chronicon breve Regni Croatiae Joannis Tomasich minoratae) u: ŠIŠIĆ 1936: 305.
- 5 Ratkaj bitku na Krbavskom polju doživljava kao *...strašan poraz i pokolj naših...* (RATTKAY 2001: 195.)
- 6 MESIĆ 1864: 409.
- 7 ŠIŠIĆ 1893: 29.
- 8 Više o stavovima u procijeni Krbavske bitke pojedinih hrvatskih povjesničara vidi u: MIJATOVIĆ 2005: 86–91.
- 9 *...I tьгда наче́ше цвилити родивšie i vdovi mnoge i proči ini. I bis(tь) skr'bь veliē n' v'sihь živučiь v strahь siь, ēka že nesto bila ot vr(ē)m(e)ne Tatarovь i Gotovь i Atelē nečist'viь...*, »Zapis popa Martinca« u: ŠIŠIĆ 1936: 276.
- 10 GOLDSTEIN 1997: 22–24.

premješten u Rumeliju, što je svakako utjecalo na daljnji tok osmanlijskih ratova i osvajanja Hrvatske.¹¹

Uz opću nesigurnost, možda je najveća negativna posljedica Krbavske bitke gubitak vodećih članova hrvatskih plemićkih obitelji. Naime, u bitki su poginuli knez Ivan Frankapan Cetinski, mladi Juraj Vlatković, Petar III. Zrinski, jajački ban Mihael Pethkey, te neimenovani sin i brat bana Emerika Derenčina, a zarobljeni su sam ban Derenčin te knez Nikola Frankapan Tržački.¹²

Indikativno je da se od vodećih plemića iz bitke jedino spasio Bernardin Frankapan. Većina izvora koji svjedoče o bitki govori o tome da se Bernardin iz bitke izvukao bijegom, što je svakako nagnalo kroničara Jurja Ratkaja da takav njegov postupak opiše riječima: *...naposljetku naši, budući da su bili slabiji, zajedno sa samim Bernardom okrenu leđa i sramotno pobjegnu...*¹³ Štoviše, većina izvora ne zaboravlja istaknuti da je Bernardin neposredno prije bitke bio u otvorenom sukobu s banom Derenčinom,¹⁴ bacajući sjenu sumnje na Bernardinov postupak koji je možda mogao biti izdaja motivirana osvetom. Naime, kroničar Ugarsko–Hrvatskoga Kraljevstva Antonije Bonifini, govori o tome da je vijesti o kretanju Turaka prema Krbavskom polju ban Derenčin primio u vrijeme dok je opsjedao frankapansko Brinje.¹⁵ Istu vijest donosi i najpoznatiji mađarski povjesničar 16. stoljeća Nikola Istvánffy, koji govori o tom da su Brinje opsjedali banovi Emerik Derenčin i Ivan Both.¹⁶ Zanimljivo je primijetiti da je Ivan Kukuljević Sakcinski, jedan od prvih modernih hrvatskih povjesničara iz 19. stoljeća, u svom radu o *Beatrici Frankapan*, kćeri Bernardina Frankapana, naglasio kako iz boja *...Bernardin sretno uzmakne....*¹⁷ Iz ostatka se teksta vidi da je baš njega Kukuljević smatrao odgovornim za poraz u bitki, dok o banu Derenčinu govori biranim riječima, ne optužujući ga za poraz

11 KRUHEK 1993: 267. O životu Jakub–paše više vidi: OLESNICKI 1938: pass; MOAČANIN 1997: pass.

12 MIJATOVIĆ 2005: 71–73.

13 RATTKAY 2001: 195. Iz cijeloga se opisa Krbavskoga boja vidi kako Rattkay odgovornim za katastrofu smatra kneza Bernardina i njegovo povlačenje iz bitke, a ne bana Derenčina i njegov loš odabir ratne taktike.

14 KRUHEK 1993: 264.

15 *...universam inde in Frangepanum belli molem apparatusque converterat, qui Breniam, ut avitam possessionem, per dolum occupatam, se repentini regi redditurum esse negarat, motisque adversus eum castris Breniam obsidione premere, rebus in eum annum cum proximo Turcarum praefecto compositis, instituerat...*, Antonius Bonifinius, »Rerum Hungaricum decadis V, liber II et III«, u: ŠIŠIĆ 1936: 282.

16 *...Derencenius cum Botho collega ... Briniaie obsidio...*, Nicolaus Istvánffy, »Regni Hungarici historia libris XXXIV exacte descripta, Coloniae Agripinae anno MDCXXXV, II, 18–20 (lib. II)«, u: ŠIŠIĆ 1936: 308.

17 KUKULJEVIĆ 1885: 17.

uzrokovan izborom loše ratne taktike, tj. sukobom na otvorenom polju, naglašavajući njegovo hrabro držanje u boju.¹⁸

Osnovna je namjera ovoga rada osvijetliti ulogu Bernardina Frankapana u bitki na Krbavskom polju, te odgovoriti na pitanje koji je bio razlog Bernardinovu napuštanju bojnoga polja. Je li to učinio iz straha za vlastiti život nakon što su osmanlijske čete pregazile njegove pješake, našavši se u jednom trenutku bitke u vrlo pogibeljnom položaju te je, uzevši u obzir činjenicu da se Frankapani nisu slagali s banom Derenčinom oko taktike sukoba na otvorenom polju, uvidjevši i besmislenost daljnje borbe, napustio položaj?

Iako je teško govoriti o motivima postupaka i karakteru osobe promatrajući događaj vremenski udaljen više od pet stotina godina, ipak je moguće nastojati rasvijetliti Bernardinove postupke ako se prije toga odgovori na nekoliko pitanja. Valja pokušati bolje rasvijetliti uzroke i tijek sukoba između Frankapana i kralja Matijaša oko Senja u drugoj polovici 15. stoljeća, tj. prije bitke na Krbavskom polju. Kako bi se moglo suditi o Bernardinovu ratničkom ponašanju i iskustvu, potrebno je također proučiti njegov odnos prema osmanlijskim provalama, a pogotovo njegove postupke i ponašanje u bitkama s Turcima prije, ali i nakon boja na Krbavskom polju. Nadalje, potrebno je progovoriti o Derenčinovu izboru taktike na bojnem polju, s kojom se Frankapani nisu slagali, a dovela je do katastrofalnoga poraza. I konačno, neophodno je ponovno proučiti što govore izvori, posebno oni nastali neposredno nakon bitke, o tijeku bitke, kao i o tome što točno izvori kažu o Bernardinovu »bijegu« iz bitke.

Događaji prije bitke i dolazak Osmanlija na Krbavsko polje

Oduzimanje Senja 1469. godine od strane kralja Matijaša svakako je bio jedan od glavnih uzroka sukoba Frankapana s vladarom. Naime, nakon što su prve razornije osmanlijske provale pogodile najviše frankapanske posjede 1468. i 1469. godine, i to posebno imanja Bernardinova oca Stjepana Frankapana, našavši se u teškoj situaciji Frankapani su na svim stranama tražili pomoć. Vođena vlastitim sigurnosnim i strateškim interesima, prva im je u pomoć priskočila Venecija. Venecija nije imala namjeru zavladati Senjem, jer bi to bilo preskupo, a i svakako bi uzrokovalo burnu reakciju kralja Matijaša, već je smatrala da bi ih čvrsta prisutnost Frankapana u

18 ...Medju posljednjimi bijaše sam ban Derenčin..., KUKULJEVIĆ 1885: 17.

Senju najbolje štitila od pojave kralja Matijaša, ili čak Osmanlija na hrvatskoj obali. Uvidjevši da niti od Mlečana, a niti od kralja Matijaša, ne će dobiti značajniju vojnu pomoć, Stjepan II. Frankapan je poslao svoga sina Bernardina na carski dvor, možda čak i s namjerom da svoje posjede stavi pod carsku zaštitu. Stjepanovo okretanje caru Fridriku III. potaknulo je kralja Matijaša da povede aktivniju politiku u Hrvatskoj, što je rezultiralo zauzimanjem Senja od strane kraljeve vojske pod vodstvom Blaža Mađara u jesen 1469. godine. Kralju je Senj bio potreban zbog stvaranja novoga strateškoga sustava u obrambenom ratu protiv Osmanlija, buduće Senjske kapetanije.¹⁹

Nije neobična kraljeva pomirljiva politika prema Frankapanima u idućim desetljećima, ako se uzme u obzir da je kralj osvajanjem Senja postigao svoj glavni politički i strateški cilj u Hrvatskoj, te da je nastojao ostvariti čvrstu kontrolu na prometnici koja je vodila od Zagreba prema Senju, a najvećim je dijelom prelazila preko frankapanskih posjeda.²⁰

Ipak, Frankapani se nikako nisu mogli pomiriti s gubitkom Senja, te su u rano proljeće 1493. godine pokušali iskoristiti nesređene političke okolnosti nakon smrti kralja Matijaša, kako bi vratili Senj u svoje ruke. U tim nastojanjima pomagao im je knez Karlo Krbavski koji je želio osvojiti Obrovac, strateški važnu luku koja mu je, uzme li se u obzir položaj i ugroženost njegovih posjeda u to doba u Krbavi i Lici, bila prirodni izlaz na more. Naime, već 15. veljače 1493., Senjanin je Bartol da Castiliano, javljajući u Milano novosti iz Hrvatske, kazao da su hrvatski banovi digli veliku vojsku jer je knez Karlo Krbavski opsjeo Obrovac, te da su knezovi Anž i Bernardin Frankapan²¹ učinili mnoga zla protiv grada Senja, očigledno u namjeri da ga osvoje.²² Indikativno je da je nešto kasnije, početkom travnja, Jakub–paša krenuo u pljačkaški pohod prema Hrvatskoj i Kranjskoj. Naime, već 27. travnja milanski poklisar u Veneciji, Tadija Vimercati, javlja svomu gospodaru Lodoviku Sforziju, u Milano, vijesti da se Osmanlije spremaju zauzeti tvrđi grad Jajce.²³ Kako mu to nije pošlo za rukom, Jakub–paša je odustao od opsjedanja grada i krenuo, s

19 Opširnije vidi: GRGIN 2002: 99–106.

20 GRGIN 2002: 107.

21 Nakon smrti kneza Stjepana II. Frankapana 1481. godine, njegova je imanja naslijedio njegov sin jedinac Bernardin Frankapan (V. KLAJČ 1991: 295; GRGIN 2002: 113).

22 *...Li bani de Corvacia se dice che venono cum molta gente, et questo perche el conto Carlo mai se ha voluto levare dala impresa d'Obrovazo et ogni giorno gli sta allo assedio; et lo conte Angelo et lo conte Bernardino che hano facto del male assai et volevano prendere Segna...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 104, str. 157.

23 *...dale parte d'Ungaria che l'Turco aparechiava per terra grandando exercito per andare a Giaici, terra del Re d'Ungaria in Bossena...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 108, str. 162.

brojnom vojskom, od Jajca dolinom Sane prema Uni, i dalje vjerojatno dolinom Korane prema Kupi, koju je prešao negdje oko Metlike i preko Novoga Mesta dopro na sjever sve do Celja.²⁴ Cijelo su ljeto osmanlijske čete haračile po Kranjskoj, da bi se koncem kolovoza ili početkom rujna odlučile na povratak prešavši Dravu²⁵ i uputivši se kroz hrvatske zemlje preko Modruša prema Bosni.

Prema pisanim svjedočanstvima, čini se da su zaista knezovi Anž Frankapan i Karlo Krbavski računali na potporu Osmanlija u svojim nastojanjima da zauzmu Senj i Obrovac. Naime, već 4. lipnja mletačka je vlada javila u Rim papi Aleksandru VI. da su se Anž Frankapan i Karlo Krbavski podložili sultanu.²⁶ Kako Frankapani više nisu bili u dobrim odnosima s Venecijom, očito je, za razliku od šezdesetih godina 15. stoljeća, Mlečanima više odgovaralo da Senj ostane u rukama ugarsko-hrvatskih kraljeva negoli u vlasti Frankapana. Stoga je moguće, da se pri širenju vijesti o suradnji Anža Frankapana i Karla Krbavskoga s Osmanlijama, više radilo o diplomatskim aktivnostima mletačkih poklisara, negoli o pravom razvoju događaja. Ipak, svega tri dana kasnije, 7. lipnja, mletačka vlada šalje novo pismo Papi, tražeći od njega da se aktivnije uključi u sprječavanje osmanlijskih provala u Hrvatsku.²⁷ U istom su ga pismu Mlečani obavijestili da su dobili pisma s otoka Krka s vijestima o podložnosti knezova Karla Krbavskoga i Anža Frankapana Osmanlijama.²⁸ Također su ga obavijestili da su slične vijesti primili i iz Senja,²⁹ te da je zadarski rektor javio da su se Osmanlije učvrstili u okolici Knina.³⁰

Mlečanima nije odgovarala suradnja Frankapana i Krbavskih knezova s Osmanlijama, jer je zaprijetila mogućnost da Frankapani vrate Senj, što bi na neki način značilo da bi i Osmanlije, na čiju su podršku vjerojatno Frankapani i Krbavski računali, dobili sigurnu luku na Jadranu. Svakako im je više odgovarao ostanak Senja u kraljevim rukama (poglavito zato što je vlast kralja Vladislava bila slaba),

24 KRUHEK 1993: 250.

25 Dana 7. rujna 1493. javio je kralj Maksimilijan bavarskomu vojvodi Albrechtu, da su Turci nešto ranije kraj Maribora prešli Dravu....*daz die Tuerken über die Traa bis gen Marpurz zogen sien...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 140, str. 189.

26 *...dominos Carolum et Angelum de Frangepanis ad obedientiam domini Turci se dedisse incumbereque oppugnationi Senie, civitatis serenissimi domini regis Hungarie...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 112, str. 165.

27 ŠIŠIĆ 1936: dok. 113, str. 164–166.

28 *...literarum ex Vegla significationum deditionem comitum Angeli et Caroli de Frangepanis domino Turco...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 113, str. 165.

29 *...precipue Italie ob nimiam vicinitatem et propinquitatem loci Senie, cui dicti Frangepani vel potius Turci aspirant...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 113, str. 165.

30 *...Nunc autem habitis literis rectorum nostrorum Jadre significantium, Turcos esse firmatos circum Teninam predictam...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 113, str. 165.

nego da grad preuzmu njihovi rivali, još uvijek snažni Frankapani, ili još gore Osmanlije. Stvarnih težnji za ovladavanjem gradom Mlečani nisu ni imali,³¹ jer bi to značilo izravni sukob s Ugarsko–Hrvatskim Kraljevstvom, koji si u tom trenutku Mlečani nisu mogli dopustiti, posebice zato što su, u tom trenutku, njihovi posjedi na istočnojadranskoj obali, ali i na istočnom Mediteranu, bili pod stalnom osmanlijskom ugrozom. Ipak, s nakanom sprječavanja Frankapana u preuzimanju Senja, mletačka je vlada sredinom lipnja 1493. poduzela brzu akciju. Već je 10. lipnja obavijestila mletačkoga provizora otoka Krka da su knezovi Karlo Krbavski i Anž Frankapanski sklopili sporazum s Osmanlijama, te da se spremaju napasti Senj.³² Dan kasnije, 11. lipnja, poslali su novu obavijest na Krk, dodatno objašnjavajući da su Frankapani u skobu s hercegom Ivanišem Korvinom.³³ Sličnu su obavijest poslali svojim rektorima u Zadar, naglašavajući da osim opasnosti za Senj, prijeti opasnost i Obrovcu koji namjerava osvojiti knez Karlo Krbavski.³⁴ Do kraja lipnja postalo je očito da Anž Frankapan namjerava opsjesti Senj, pa su Mlečani 24. lipnja javljali Papi, preko svoga izaslanika u Rimu, da su primili alarmantne vijesti od provizora na Krku kako Anž ozbiljno namjerava napasti Senj.³⁵ Nekoliko dana kasnije, 27. lipnja 1493., i sami Senjani pisali su Papi o prijetećoj opasnosti da Osmanlije osvoje i razore njihov grad.³⁶

O mogućnosti da su Karlo Krbavski i Anž Frankapan surađivali s Osmanlijama svjedoče i izvori osmanlijske provenijencije. Osmanlijski ljetopisac Sa'd-ud-din kaže da je knez Karlo ponekad iskazivao poslušnost osmanlijskomu sultanu, a ponekad ugarsko–hrvatskomu kralju.³⁷ Isti ljetopisac za kneza Anža kaže da je

31 GRGIN 2002: 106.

32 *...Ne advisasti l'altro zorno del conte Carlo et conte Anzelo dei Frangepani, acordati cum Turchi, et del bastione facto apresso Segna per obsidiar quella città...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 114, str. 166.

33 *...i Frangepani soli et cum sue gente solamente, per la discordia che hano cum el ducha Zuane Corvino che domina dicto luogo de Segna...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 115, str. 168.

34 *...i conti Carlo de Corbavia et Angelo de Frangepani cum uno orator del Signor Turcho et che epsi conti erano drezati a la expugnatione de Segna, la quale cum tuti i mezi a lor possibili strenzevano per occuparla... conte Carlo ... de la recuperatione de Obrovaç...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 116, str. 169.

35 *...litterarum nunc acceptarum a provisore nostro Vegle circa res Segne ac progressus et intentionem comitis Angeli de Frangepanis...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 122, str. 173.

36 *...sed et adducto sibi auxilio et favore immanissimorum Thurcorum ad destructionem eiusdem civitatis invigilant...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 123, str. 174.

37 *...U to vrijeme u hrvatskom vilajetu, koji je pogranična krajina, i koji leži među Ugarskom i Bosnom, bila su dva bana. Jednoga od njih zvahu Kir Qarli. On je kad izražavao poslušnost gospodaru islama, ka pak položivši se ugarskom banu...*, OLESNICKI 1935: 198. Vidi i u: MIJATOVIĆ 2005: 123–124.

prihvatio pokroviteljstvo osmanlijskoga sultana, te da se odmetnuo od ugarsko-hrvatskoga kralja Vladislava II.³⁸

Početak srpnja mletačko se Vijeće odlučilo za konkretne akcije pomoći ugroženomu Senju. Dana 2. srpnja odlučeno je da se gradu odobri i pošalje pomoć od 600 dukata.³⁹ U istom je pismu naloženo kapetanu, koji je poslan u Senj s navedenom svotom, da ne provocira Osmanlije jer je Venecija u tom trenutku imala s njima potpisan mir.⁴⁰ Istoga je dana mletačka vlada poslala na Krk svoga poklisara Ivana Burgiju s misijom stupanja u kontakt s Anžom ili kojim drugim Frankapanom, ali i s Osmanlijama, te da im preda pismo mletačkoga Senata s pitanjem o uvjetima oko povratka grada.⁴¹

Čini se da su Frankapani s napadom na Senj započeli sredinom srpnja. Naime, u arhivu u Milanu sačuvano je nepotpisano pismo o novostima poslano iz Senja. Pismo je datirano 13. srpnja 1493., i iz njega je jasno vidljivo da je knez Anž planirao napasti Senj s namjerom da ga preuzme, te da su mu u tome pomagali i ostali Frankapani.⁴² Senjani su javili da je Anž u dosluhu s Osmanlijama, koji su mu obećali prepustiti Senj, ali i neke druge posjede.⁴³ Ipak, iz istoga se pisma vidi da su do Senja doprle vijesti kako opkoljenomu gradu u pomoć pristiže senjski kapetan, hrvatski ban Derenčin, s 4000 konjanika i 2000 pješaka.⁴⁴

Saznavši da mu u susret dolazi kraljeva vojska predvođena hrvatskim banom Derenčinom i banom Ivanom Bothom, a nakon što mu je umro glavni saveznik knez

38 ...*Drugoga od spomenutih banova zvahu Kir Anža. On je kažu, s punim pouzdanjem prihvatio skul pokroviteljstva padišahova i oslonivši se s punim povjerenjem na sreću i uspjeh, koji je Bog dariva pravednom i pravom sultanu, odmetnu se od ugarskog kralja...*, OLESNICKI 1935: 199. Vidi i u: MIJATOVIĆ 2005: 124.

39 ...*Mitti pretere debeat cum dicto nostro secretario ducatos 600 usque mille...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 127, str. 179.

40 ...*amonendo ipsum capitaneum, quod caveat ostendere, quod a nobis habeat aliquem favorem, respectu pacis, quam habemus cum domino Turco...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 127, str. 179.

41 ...*De omni vero responsione deque terminis in quibus reperitur dicta civitas, quomodo munita et presertim hominibus et de illorum conditionibus, et gentibus comitis Angeli et aliorum Frangepanorum ac similiter Turcorum, crebis et copiosis tuis litteris tenebis dominium nostrum edoctum...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 128, str. 180.

42 ...*De qui el Signore conte Angelo ha facto de grande menaze per voler havere Segna ... Et li altri Signori Franchapani lo aiutavano sotto mano...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 132, str. 183.

43 ...*el dicto conte Angelo havea mandato per li Turchi, et li Turchi mandarono uno ambaxiatore a luy; per quello fo facto assai promisse l' una parte et l' altra...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 132, str. 183.

44 ...*et ha spazato subito 4000 cavalli et 2000 fanti, et ha li dati al nostro Messer ban et capitano di Segna...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 132, str. 183.

Karlo Krbavski,⁴⁵ knez Anž Frankapan se povukao u svoj utvrđeni grad Sokolac iznad Brinja, ne želeći se otvoreno sukobiti s Banovom vojskom.

Dok su banovi opsjedali Sokolac, pristigla je vijest da je Hadum Jakub–paša ušao u Hrvatsku, te da se iz Kranjske s velikim plijenom i brojnim zarobljenicima vraća u Bosnu. Prema osmanlijskomu izvoru, čini se da je, nakon što mu je ban Derenčin opustošio posjede, sam knez Anž Frankapan poslao svoga glasnika u tabor Jakub–paše moleći ga za pomoć.⁴⁶

Našavši se u nezgodnoj situaciji da ga, dok opsjeda utvrđeni Sokolac, s leđa napadne osmanlijska vojska, ban je Derenčin inicirao pomirbu, nastojeći Frankapanu što brže *...sebi pomiriti...*⁴⁷ Budući da je sa svojim postrojbama sudjelovao u Krbavskoj bitki, knez Bernardin Frankapan je očito objeručke prihvatio prijedlog pomirbe jer su samo nekoliko dana ranije, početkom kolovoza, osmanlijske snage opustošile njegov Modruš⁴⁸, te je on strahovao da bi mogli stradati i neki drugi njegovi posjedi. Osim toga, čini se da knez Bernardin nije bio sklon suradnji s Osmanlijama, pa je već i ranije, 24. lipnja 1493. godine, prema pismu milanskoga poklisara Tadije Vimercata, od mletačke vlade tražio pomoć protiv Turaka.⁴⁹ Sve ga to ipak nije priječilo da, iskoristivši gužvu oko Senja, preuzme nadzor nad gradovima od Trsata do Novoga (Vinodolskoga), čime je ostvario važan uspjeh i nadzor nad gotovo čitavom preostalom obalom Kraljevine Hrvatske, tj. nad bivšim patrimonijem knezova Frankapana na obali.

S druge strane, kako nigdje nema baš nikakve potvrde da je Anž Frankapan sudjelovao sa svojim postrojbama u bitki na Krbavi, očito se on nije pomirio s banom Derenčinom. Uostalom, niti njegova sestra Doroteja, supruga pokojnoga kneza Karla Krbavskoga, nije sudjelovala sa svojim postrojbama u Krbavskoj bitki, iako je održana pod njezinim gradom Udbinom (srednjovjekovnom Udvinom). Teško je moguće da bi ban Derenčin želio pomirbu s Anžom Frankapanom. Naime, u opsadi

45 Knez je Karlo Krbavski preminuo 8. srpnja 1493. godine. Vidi bilješku 1. u ŠIŠIĆ 1936: 183.

46 *...Derenžil s vojskom krivovjernom preda jagmi vilajet Kir Andžin i podsjede njegove gradove. Kir Andža posla tada k Jakub–paši svojega ulaka, koji je jaukao i molio od paše pomoć...*, OLESNICKI 1935: 199. Vidi i u: MIJATOVIĆ 2005: 124.

47 Kroničar Bonifini događaje opisuje riječima: *...Quibus incommodis occurrere cupiens Drencenus Frangepanum sibi reconciliat...*, ŠIŠIĆ 1936, 282. Slično zbori i Istvánffy (ŠIŠIĆ 1936: 308.).

48 U svojem je pohodu Jakub–paša stigao do Modruša gdje je popalio i opljačkao crkve i kuće modruških građana. Vidi: KRUHEK 1993: 251; KRUHEK–HORVAT 1990: pass.

49 *...El conte Bernardino Francapano ha mandato de presente certo suo messo a questa Signoria. Non ho si adesso possuto bene intendere per quale causa che l'habi mandato; [forse] per impetrare qualche soccorso contra Turchi, quali quottidie cum qualche incursione molestino quei paesi...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 120, str. 172.

Anževa grada Sokolca ponad Brinja poginuo mu je sudrug u banstvu Ivan Both od Bajne. Osim toga, u slučaju Derenčinove pobjede nad Jakub–pašom, ulog bi bio puno veći na unutarnjopolitičkom i vojnom planu. Pobjeda bi značila uspostavu autoriteta kraljeve vlasti i potvrdu uloge banskoga banderija u velikim bitkama s Osmanlijama. Zbog toga je ban Derenčin i bio voljan nakon pogibije Ivana Botha surađivati s Bernardinom, ali i s ostalom hrvatskom gospodom kako bi očitao lekciju knezu Anžu Frankapanu i njegovoj sestri kneginji Doroteji. Iz svega je očito da se zapis kroničara Bonfinija o tome da se ban Derenčin nastojao pomiriti s Frankapanima, odnosi na većinu članova roda, ali ne i na njegova ljutoga neprijatelja kneza Anža Frankapana.

Iako nije poznato kojim se smjerom prema Krbavskom polju kretala osmanlijska vojska nakon što je opustošila Modruš,⁵⁰ svakako je sigurno da je Jakub–paša doveo svoju vojsku do gore Vražji vrta,⁵¹ tj. do obronaka Plješivice, planinskoga masiva koji odvaja Krbavu od Bihaćke krajine.⁵² Moguće je da je Jakub–paša nastojao izbjeći sukob s hrvatskom vojskom i što prije se povući u Bosnu. U tom slučaju, nakon pustošenja Modruša, nije namjerno krenuo najbržim i najkraćim putem preko današnjega sela Izačića do Bihaća, jer je znao, s obzirom na iskustvo koje je stekao na početku pohoda, da ga ondje čeka jaka Kraljeva posada, te je morao potražiti drugi smjer za povlačenje prema Bosni. Teško bi u obzir došao onodobni uobičajeni smjer od Modruša, preko planine Kapele i Brinja, kroz dolinu Gacke i dalje prema Krbavskom polju, jer se u to doba Derenčinova vojska nalazila podno grada Sokolca iznad Brinja, čime je blokirala Osmanlijama taj put. Jedini preostali put kojim bi izbjegao hrvatsku ili Kraljevu vojsku, koji je bio najteži, ali i najsigurniji, bio je preko plitvičkih šuma do Koreničkoga polja.

S druge strane, moguće je da je ban Derenčin povukao hrvatsku vojsku do Krbavskoga polja ne samo zato što je iz njega najbrži put do doline Une i dalje prema Bosni, već jer je kanio zaplašiti kneginju Doroteju Frankapan, udovicu Karla Krbavskoga, da ne nastavi politiku svoga pokojnoga supruga, te da pristane na vjernost ugarsko–hrvatskomu kralju. Naime, početkom je kolovoza kneginja Doroteja zatražila od Mletačkoga senata da joj pošalje strjeljiva za obranu gradova

50 Kruhek pretpostavlja da Jakub–paša, saznajući za pripreme hrvatske vojske i nastojeći izbjeći sukob, nije krenuo uobičajenom trgovačkom cestom prema Brinju i Gackoj dolini, već se uz istočnu stranu Kapele, te kroz plitvičke šume, probio do Koreničkoga polja, te dalje do Krbavskoga polja. KRUHEK 1993: 251.

51 *...it quod in causa fuit, ut Cadamus Turca usque Diavli Montem seu Vraži vrta, qui Corvatiam a Corbavia dividit, suos retraxerit...*, fra Ivan Tomašić, »Chronicon breve Regni Croatiae Joannis Tomasich minoratae«, u: ŠIŠIĆ 1936: 304.

52 MIJATOVIĆ 2005: 121.

pokojnoga supruga, što joj je Senat i odobrio 13. kolovoza 1493. godine.⁵³ Štoviše, idući je dan Mletački senat odgovorio kneginji Doroteji da nju i njezina sina prima pod svoju zaštitu.⁵⁴ Čini se kako je ban Derenčin, računajući na snagu i brojnost svoje vojske, bio uvjeren da u nadolazećoj bitki može pobijediti Osmanlije, pa je namjerno odabrao široko polje podno grada Udbine kako bi kneginji Doroteji, pobjedom nad brojnom osmanlijskom vojskom, i to baš podno njena grada, pokazao snagu Kraljeve vojske i odagnao je od suradnje s Mlečanima.

Neupitno je da su se i Osmanlije ubrzo pojavili na sjeverozapadnom rubu Krbavskoga polja, iako nije poznato kojim putem su do tamo stigli. Mogli su to učiniti iz dva smjera. Iz Koreničkoga u Krbavsko polje mogli su ući preko klanca Vrpila pa do Bunića,⁵⁵ ili preko prijevoja Debelo brdo.⁵⁶ U svakom slučaju, većina izvora govori da je osmanlijska vojska izašla iz šuma i stigla do otvorenoga polja, gdje ih je čekala za boj spremna hrvatska vojska.⁵⁷

Sukob oko izbora taktike

Saznavši da ga na Krbavskom polju očekuje brojna hrvatska vojska, Jakub–paša je predložio da uz pogodbu mirno napusti Hrvatsku. Uvjeren u snagu i brojnost svoje vojske, ban je Derenčin zatražio da se puste svi zarobljeni kršćani. Takav je uvjet Jakub–paša odbio, vrlo vjerojatno jer je od pregovarača dobio točnije vijesti o kvaliteti i rasporedu hrvatske vojske.⁵⁸ Svi se izvori slažu da je hrvatska vojska bila brojnija,⁵⁹ ali da su Turci bili nadmoćniji u konjaništvu, a osim toga osmanlijske su

⁵³ ŠIŠIĆ 1936: dok. 132, str. 183–184.

⁵⁴ ŠIŠIĆ 1936: dok. 139, str. 188.

⁵⁵ KRUHEK 1936: 251.

⁵⁶ MIJATOVIĆ 2005: 54.

⁵⁷ Češki putopisac Ján Hasišteinsky iz Lobkovica svjedoči da *...hrabie a pani a rytierzstwo Charwatske sabrawsse se tahlí gim w przidsthy na ty hory, kudy Turczy tam do zemie tahlí. At u se szcekawali...* (Ján Hasišteinsky, »Putivání k Svatému hrobu« u: ŠIŠIĆ 1936: 279). Slično svjedoči i kroničar Bonifinije: *...Egressuris iam ex silva Turcis et se in apertum campum cum universis copiis effusuris, variis inter nostros duces de re gerenda disputari sententiis coeptum est...*, ŠIŠIĆ 1936: 283.

⁵⁸ KRUHEK 1993: 255; MIJATOVIĆ 2005: 56–57. Moguće je da je Jakub–paša od svojih izvidnika saznao da mu hrvatske snage ne pripremaju stupicu u klancima, te je, računajući na uvježbanost, brojnost i iskustvo svoje konjice, odlučio prihvatiti izazov i sukobiti se s hrvatskom vojskom na otvorenom polju.

⁵⁹ O broju hrvatske vojske različiti izvori donose različite procjene, te je realna procjena da je Banova vojska imala oko 10000 vojnika, i to najvećim djelom slabo naoružanih pješaka. O broju hrvatske i osmanlijske vojske više vidi: KRUHEK 1993: 254; MIJATOVIĆ 2005: 56–57.

čete bile sastavljene od iskusnih ratnika.⁶⁰ S druge strane, većinu hrvatske vojske sačinjavali su pješaci,⁶¹ za koje je benediktinac Ludovik Tuberon Crijević rekao da su, iako hrabri, bili nevični bliskoj borbi u strogom borbenom redu.⁶²

Gotovo svi izvori govore o sukobu između bana Derenčina i knezova Frankapana, u prvom redu Ivana Frankapana Cetinskoga, oko izbora ratne taktike. Ispravno zaključujući da Osmanlije nastoje pronaći put prema dolini Une te dalje prema Bosni, Frankapani su predložili da ih se dočeka u zasjedi u jednom od klanaca kroz koji moraju proći kako bi izašli iz Krbavskoga polja. Izbor je mogao pasti na klanac Kozja draga kojim se na krajnjem jugoistočnom djelu Krbavskoga polja prolazilo prema dolini rijeke Une,⁶³ ili kroz područje današnjega sela Visuć, te preko prijevoja Kuk.⁶⁴ Prema Crijevićevu zapisu, hrvatski bi pješaci u brdima praćkama razbili

60 OLESNICKI 1938: 149.

61 Iako je u hrvatskoj historiografiji ustaljeno mišljenje da su hrvatsko pješaštvo sačinjavali seljaci na brzinu pokupljeni s posjeda knezova Krbavskih i Frankapana (KRUHEK 1993: 254; MIJATOVIĆ 2005: 56–57), novija istraživanja bliža su mišljenju da se ipak radilo o pripadnicima plemenitih rodova i plemenitih općina s prostora Krbavi okolnih županija (JURKOVIĆ 1999: 71, bilj. 47). Naime, Jurković iz opisa popa Martinca, koji poginule hrvatske pješake opisuje kao one koji su bili spremni uz plemenite vitezove za katoličku vjeru izginuti poput družbe svetoga Mauricija (*...Tada padoše krepi vitezi i slavni borci, u svome porazu, radi Kristove vjere. Još i pješaci, odabrani borci, umriješe opkoljeni četama u širini polja. Tu primiše smrt radi vjere kao družba Svetoga Mauricija...*, MIJATOVIĆ 2005: 120), zaključuje da je riječ o poginulim visokorodenim ljudima koji su imali obavezu službe oružjem, čime su bili oslobođeni poreza. Osim toga, putopisac Ján Hasišteinsky piše o tome da mu je o Krbavskoj bitki pripovijedao čovjek, rodom iz Hrvatske, koji mu je, došavši u Zadar, žalosno govorio da je u bitki izgubio vlastitoga brata i šest rođenih stričeva (*...A prawil mi o tom geden dobray vrozenay czlowiek Charwat, kteryz tu byl przigel do Jadra miesta, kdz sem tu tehdaż byl, welmi zalostiwie o tom, ze w tee bitwie ztratil vlastnijnego bratra a ssest stryczowu przyoznych...*, ŠIŠIĆ 1936: 280). Prema odnosu putopisčeva sugovornika prema stradalnoj rodbini, može se zaključiti da se radi o pripadniku nižega plemstva s prostora Ličke ili Krbavske županije (JURKOVIĆ 1999: 71, bilj. 47). U tom bi slučaju iz putopisčeva opisa »dobar čovjek, rođeni Hrvat« (MIJATOVIĆ 2005: 106), pridjev »dobar« možda mogao protumačiti kao plemenit, tj. čovjek plemenita roda. Više o strukturi srednjovjekovnoga hrvatskoga plemstva vidi u: D. KARBIĆ 1998: pass; D. KARBIĆ 2006: pass.

62 Ludovici Tuberonis, »Commentariorum de temporibus suis«, u: ŠIŠIĆ 1936: 296–298 (prijevod: CRIJEVIĆ 2001: 96–98).

63 KRUHEK 1993: 255–256.

64 MIJATOVIĆ 2005: 61. U vremenu nakon osmanlijskoga zaposjedanja Krbave, od sredine 16. stoljeća, iz Krbavskoga se polja prelazilo prema gornjemu Pounju preko plješevičkoga prijevoja Kuk (1142 m n/v) (PEJNOVIĆ 1997: 56), te se Mijatoviću baš taj smjer preko sela Visuć i prijevoja Kuk čini logičnijim izborom u vrijeme Krbavske bitke. Mijatović se poziva na podatak (MIJATOVIĆ 2005: 61, bilj. 211) iz Frasove »Cjelovite topografije Karlovačke vojne krajine« (FRAS 1988: 139) da je put kroz Kozju Dragu prokopan tek miniranjem 1808. godine po nalogu krbavskih kapetana Mesića i Kliske, o čem svjedoči natpis uklesan na stijeni (FRAS 1988: 140). Ipak, ako se bolje prouči Frasov tekst, očito je da je miniranje strmih stijena klanca Kozje drage iz 1808. godine ponajprije poduzeto zbog proširenja strmoga puta koji se koristio za opskrbljivanje okolnih sela drvom za gradnju i loženje. Sam autor (sc. Fras) se ne očituje o

osmanlijske postrojbe, a da zapravo i ne stupe u otvoreni sukob.⁶⁵ Prema Tomašiću, knez Ivan Frankapan Cetinski je predložio da Osmanlije sačekaju u *...tjjesnim klancima, gdje bi i gore bile u pomoći...*⁶⁶

Vrlo vjerojatno se s takvom taktikom slagao i Bernardin Frankapan, široko obrazovan, ali i čovjek u kršćanskom taboru s najviše iskustva u uspješnom ratovanju protiv Osmanlija. Bernardin je, kao sin Elizabete (Ižota, Isotha) iz obitelji D'Este, jedne od najuglednijih obitelji na Apeninskom poluotoku, još u ranom djetinjstvu dobio za ono doba respektabilno školovanje. Prvu naobrazbu je dobio od očevih modruških službenika Lucije i Martina Oštiharića, ali i od kapelana Bartola, vjerojatno glagoljaša. Šezdesetih godina 15. stoljeća, u vrijeme prvih velikih provala Osmanlija na posjede Frankapana, Bernardina je otac Stjepan II. poslao na dvor cara Fridrika III. Habsburgovca u Graz, gdje je imao priliku školovati se kod najučenijih ljudi onodobne Europe. Nakon što se 1470. godine njegov otac pomirio s kraljem Matijašem Korvinom Bernardin se vratio u Hrvatsku i postao kraljev pouzdanik, pa nije neobično, pogotovo ako se uzme u obzir talijansko podrijetlo njegove majke, što je 1476. godine sudjelovao u kraljevskom izaslanstvu u Napulj, koje je imalo misiju dovesti u Ugarsko–Hrvatsko Kraljevstvo buduću kraljevu suprugu Beatricu, kćer napuljskoga kralja Ferdinanda I. Boravak u Napulju Bernardinu je bio važan za njegovu afirmaciju. Tamo je upoznao buduću suprugu Louisu,

tom je li Kozja draga mogla biti put kojim se u kasno srednjovjekovlje koristilo za prijelaz iz Krbavskoga polja u dolinu Une (FRAS 1988: 139–140). S druge, strane, uvidom na terenu, kao i iz satelitskih snimaka, pravac kroz Kozju dragu čini se mogućim izborom. Prvo, jer se prijevoj kojim završava Kozja draga, na najvišem mjestu nalazi na 1400 m n/v (vidi prilog satelitsku kartu br. 2), iz čega proizlazi (uzme li se da se Krbavsko polje uzdiže od 628 m n/v na zapadnom dijelu do 628 i 821 m n/v na krajnjem jugoistočnom dijelu podno grada Udbine (PEJNOVIĆ 1997: 52)), da se razlika u nadmorskoj visini od oko 550 m ne čini nemoguća za prijelaz i značajnije vojne grupacije kakva je bila osmanlijska vojska 1493. godine. S druge strane, put preko prijevoja Kuk značajno bi bio dulji, jer se radi o zaobilaznom putu, što bi svakako produžilo kretanje osmanlijske vojske koja je nastojala u što kraćem roku doći do doline gornjega toka rijeke Une i dalje prema Bosni. I konačno, srednjovjekovna utvrda Kozja Draga (Karlovića Dvori), koja se nalazila na strmim obroncima istoimenoga klanca nad kotom 923 m n/v (KRUHEK 1997: 113–114), te je zbog takvoga smještaja očito služila za kontrolu puta, ukazuje da se klanac Kozja draga, u razvijenom i kasnom srednjem vijeku, koristio za prelazak iz Krbavskoga u Lapačko polje (KRUHEK 1997: 114). Opis i tlocrt utvrde Kozja Draga, koji je prvi izradio Vjenceslav Heneberg, čuva se kao rukopisna ostavština u Hrvatskom državnom arhivu, Marulićev trg 21, Zagreb. Kako je na krbavskom području sve bilo povezano s legendarnim knezom Ivanom Karlovićem Krbavskim, tako je i ta gradina prozvana njegovim imenom, Karlovića Dvori, iako je bio izgrađen više stoljeća prije njega (KRUHEK 1997: 114).

65 *...Ali, da se bitka bila zametnula u brdima, oni bi zaista razbili neprijatelja izbliza ga gadajući pračkama...*, CRIJEVIĆ 2001: 98.

66 *...sed eos in angustioribus locis, ubi etiam montes auxilio esse possent...*, ŠIŠIĆ 1936: 304.

koja je nosila titulu aragonske princeze, a bila je nećakinja napuljskoga kralja, tj. kći njegove sestre Eleonore i Marina de Marzana, vojvode od Sessa i kneza Rosana.⁶⁷

Osim širokoga obrazovanja, Bernardin je još u ranoj mladosti, kao šesnaestogodišnjak,⁶⁸ imao prilike upoznati osmanlijski način ratovanja u doba njihovih prvih velikih provala na posjede Bernardinova oca Stjepana II. 1468. i 1469. godine.⁶⁹ Osamdesetih godina 15. stoljeća Bernardin se trajno borio protiv Osmanlija za očuvanje obiteljskih posjeda, te se posebno istaknuo u dvodnevnoj bitki »kod broda Zrinskoga« na rijeci Uni (Dvor na Uni?) 29. i 30. listopada 1483., u kojoj je ban Matijaš Gereb porazio Osmanlije.⁷⁰

Isto tako, 1491. godine u dva je navrata porazio Osmanlije. Naime, te je godine u Hrvatsku provalio Hasan–beg pustošeći hrvatske zemlje do rijeke Kupe, koju je pregazio te nastavio pljačkaški pohod po Kranjskoj. Prema nepoznatomu osmanlijskomu piscu iz prve polovice 16. stoljeća, na povratku, zbog nabujale rijeke Kupe, nije uspio prijeći rijeku, što je iskoristio »beg od Kubana«, te je noću u gustoj šumi četama Hasan–bega nanio velike gubitke.⁷¹ Naziv »beg od Kubana«, tj. gospodar posjeda oko rijeke Kupe, vrlo vjerojatno se odnosi na Bernardina Frankapana.⁷² Naime, kao što je već rečeno, još je 1481. godine kralj Matijaš potvrdio Bernardinovu ocu Stjepanu II. između ostalog i posjede uz rijeku Kupu, Ozalj i Ribnik, te kaštele Dubovac i Zvečaj u Zagrebačkoj županiji,⁷³ koje je Bernardin kao jedina od oca naslijedio.

Nakon toga je poraza Hasan–beg nastavio povlačenje prema Bosni, ali su ga na sjeverozapadnom ulazu u Krbavsko polje, kod mjesta Vrpila, dočekale hrvatske

67 Usporedi: STRČIĆ 1999: 24–26.

68 Prema Klaiću, Bernardin je rođen 1453., a umro 1530. godine. Vidi: »Rodoslovlje krčkih knezova Frankapana (od god. 1118. do 1671.)« u: V. KLAJČ 1991: iza XXVIII.

69 GRGIN 2002: 100.

70 NAGY — NYÁRY 1878: 363–366; V. KLAJČ 1904: 135; GRGIN 2002: 100.

71 Nepoznati osmanlijski pisac događaje opisuje riječima: ...*Kažu, padala je kiša; rijeka se razlila preko obala i nije dala mogućnosti prijelaza. Podoše dalje. Lutahu oko izvora rijeke Kubana i rasuše se po njenim gorama. Slučajno ih nevjernici opaziše, kako nisu prošli rijeke radi njene poplave i kako su se posakrivali po gorama oko njenih izvora. Jednom, noću, beg od Kubana natjera iz okolnih mjesta raj, zapovjedi [joj] isjeći tu goru i pohvata putove [kojima se] pristupa k njoj. Potom on sam s vojskom stade na [glavnom] prolazu u tu goru. S ove [turske] strane Hasan beg, vidjevši da je postalo takvo stanje, odmah sam udari na te nevjernike (ćafire). Nevjernici ih obasuše kišom strijela, strijeljahu na njih iz pušaka i pogubiše mnogo ljudi. Pravovjerni vidješe da je položaj takav, i zatim napeše svu snagu da bi se spasili. Junaci (digiti) konjanici, otevi se odavle umakoše, a ko osta [u boju] pješak, ostavi svoga konja i nalutavši se u šumi, izade na suprotnu stranu šume. Mnogo ljudi izgibe..., nepoznati osmanlijski pisac iz prve polovice XVI. stoljeća, u: ŠIŠIĆ 1936: 313.*

72 KRUHEK 1993: 247.

73 THALLÓCZY — BARABÁS 1913: 158–160; V. KLAJČ 1991: 295.; GRGIN 2002: 113.

čete. Tada su hrvatsku vojsku predvodili hrvatski ban Ladislav Egervarski i knez Bernardin Frankapan.⁷⁴ Da se bitka kod Vrpila uistinu dogodila svjedoči i kralj Vladislav II., koji je 24. ožujka 1492. darovao Steničnjak Ladislavu Egervarskomu zbog pobjede nad Osmanlijama i zarobljenika koje mu je poslao.⁷⁵ Iako je sporan točan broj sudionika, očito je da je bitka kod Vrpila završila hrvatskom pobjedom, te da je velik broj Osmanlija pao u zarobljeništvo, što je potaknulo Jakub-pašu na pripremu osвете i novoga pohoda na Hrvatsku.⁷⁶

Kao iskusni ratnik, Bernardin je podržao taktiku koju je predložio njegov rođak Ivan Frankapan Cetinski, da se Turke dočeka u zasjedi u klancu koji vodi iz Krbavskoga polja, a nikako ne na otvorenom polju. Iz vlastitoga je iskustva znao da se u borbi protiv Osmanlija radije treba osloniti na lukavstvo i dobro planiranu taktiku, umjesto na čistu vojnu silu. Naime, imajući u vidu brojnost osmanlijskoga konjaništva, Bernardin je znao da slabo hrvatsko pješništvo na otvorenom ne će moći odoljeti napadu uvježbane osmanlijske konjice.

Isto tako, iako se u blizini bojnoga polja nalazio utvrđeni grad Udbina, Bernardin je s pravom sumnjao da bi hrvatska vojska od te utvrde imala koristiti u predstojećoj bitki. Velika kršćanska vojska nije mogla računati s mogućnošću uzmaca unutar udbinske utvrde, ali i malobrojna posada utvrde nije mogla pružiti značajniju potporu hrvatskoj vojsci.⁷⁷ Osim toga, u razmatranju uloge utvrđenoga grada Udbine u bitki na Krbavskom polju, mora se u obzir uzeti i činjenica da je taj grad u rukama kneginje Doroteje Frankapan, udovice kneza Karla Kurjakovića i sestre Anža Frankapana. Ne smije se zaboraviti da je jedan od razloga zašto je ban Derenčin odabrao baš Krbavsko polje za obračun s Osmanlijama, bio i činjenica da je pobjedom nad njima, u koju je bio potpuno uvjeren, htio prisiliti kneginju Doroteju na vjernost ugarsko-hrvatskomu kralju, a njezina brata, kneza Anža, odagnati od suradnje s Osmanlijama.

74 Tomašić svjedoči da su Hrvate u toj bitki predvodili ban Ladislav Egervarski te knezovi Ivan Frankapan Cetinski i Mihajlo Frankapan Slunjski, a ne spominje Bernardina Frankapana (...*Banus vero Corvatie, Ladislaus nomine de Egrivar ... Ioannes Cetini [et] Michael Zluni, comites de Frangepanibus...*, ŠIŠIĆ 1936: 304). S druge strane, ugarski povjesničar Bonifini posebno ističe hrabrost Bernardina Frankapana (...*In eo bello Bernardini comitis virtus imprimis enituit...*, ŠIŠIĆ 1936: 281). Bitku kod Vrpila spominju i Ludovik Tubeon Crijević (ŠIŠIĆ 1936: 296), zatim Jakov Unrest, župnik u Koruškoj nedaleko od jezera Wörtersee (Iacobi Unresti, »Cronicon Austriacum. Pars posterior Frederici III imperatoris vitam luculenter descriptam imprimis exhibens«, u: ŠIŠIĆ 1936: 286–287), te već spomenuti nepoznati osmanlijski pisac iz prve polovice 16. stoljeća (ŠIŠIĆ 1936: 314).

75 ŠIŠIĆ 1936: dok. 89, str. 142.

76 Više o bitki kod Vrpila vidi u: KRUHEK 1993: 246–248; MIJATOVIĆ 2005: 36–38.

77 KRUHEK 1993: 256.

S druge strane, u vrijeme Krbavskoga boja, staroga srednjovjekovnoga grada Krbave gotovo da više i nije bilo. Sredinom 1460. godine krbavski je biskup Franjo Stipković(?) napustio Krbavu i preselio svoje sjedište u udaljeni i sigurniji Modruš.⁷⁸ Vrlo vjerojatno je tada grad napustila i većina njegova stanovništva, te je on napušten, prepušten propadanju.

Odbivši prijedloge hrvatskih prvaka da se Osmanlije dočeka u klancima, ban je Derenčin ostao neumoljiv. Odredio je da se Osmanlije dočeka na otvorenom polju, te da se tu zametne bitka.⁷⁹ U svojoj je samouvjerenosti ban Hrvate nazvao strašljivicama, valjda zato jer su predlagali da se Osmanlijama postavi klopka, umjesto da se s njima sukobe na otvorenom bojnem polju. Na takve provokacije knez Ivan Cetinski je odgovorio da će se u bitki vidjeti tko je kukavica, te da će banove nesmotrene odluke biti povod propasti Hrvatskoga Kraljevstva. Štoviše, napomenuo mu je da bitka na otvorenom nije isto što i ...*po Ugrih od grada do grada jahati, ter se hartati...*, misleći pritom da otvorena borba s Osmanlijama nije isto što i borbe na srednjovjekovnim viteškim turnirima koji su se u to doba često održavali u Ugarskoj, te da će vidjeti ...*kako Turci boj biju...*⁸⁰ U odgovoru kneza Cetinskoga mogu se jasno razabrati dvije činjenice. Prvo, knez je bio svjestan da je izbor taktike pogriješan, te da može dovesti do teškoga poraza u bitki, koji će prouzročiti daleko-sežne posljedice za Hrvatsko Kraljevstvo. I drugo, kazavši Banu da će konačno ...*danās vidjeti, kako Turci boj biju...* moguće je da je aludirao na Banovo neiskustvo u borbi s Osmanlijama na otvorenom polju. Naime, iako je ban Derenčin neupitno bio iskusan ratnik,⁸¹ njegovo ratno iskustvo ponajprije je bilo u obrani utvrđenih gradova, u prvom redu strateški važnoga grada Jajca.⁸²

78 Bogović donosi prijevod bule pape Pia II. koju je izdao 1460. godine i kojom određuje prenošenje biskupskog sjedišta iz Krbave u Modruš. Vidi: BOGOVIĆ 1988: 65–66.

79 Kroničar Tomašić za Derenčina kaže: ...*Verum banus Derencin, plus audacie in consulendis quam virum in peragendis rebus bellicis habens, aperto Marte dimicare suadebat. Idem banus Derencin inimicos contemnens iudicabat; Crovati vero obstabant, quia pauci erant...*, ŠIŠIĆ 1936: 304.

80 Tomašić također donosi i opis vijećanja u kršćanskom taboru: ...*Banus inquit: »Ha Hrvate! Vazda ste bili strašljivice!« Respondit Ioannes comes Cetini: »Danās hoćemo vidjeti ko je bigavica. Ti budeš danās začetak raspa hrvatske zemlje. Bane! Ni ti to [kao] po Ugrih od grada do grada, jahati ter se hartati. Hoćeš danās vidjeti, kako Turci boj biju.« Banu vero inquit: »Probabo...«, ŠIŠIĆ 1936: 304.*

81 Ban Emerik Derenčin bio je 1492. godine senjski kapetan, a početkom 1493. imenovan je hrvatskim banom. U osmanlijskom izvoru ban je opisan kao ...*okrutan i veličanstven prokletnik...*, KRUHEK 1993: 245.

82 Iste te 1493. godine, prije pohoda na Hrvatsku i Kranjsku, kao što je već rečeno, Jakub-paša je opsjeo Jajce, koje je uspješno branio ban Derenčin. Kako ga nije uspio osvojiti, nastojao je izazvati Bana na borbu na otvorenom polju. Kako to očito nije uspio, nastavio je svoj pohod preko Une u Hrvatsku i dalje u Kranjsku. Osmanlijski povjesničar iz 16. stoljeća događaje opisuje riječima: ...*kad paša, koji se bio [već]*

U svakom slučaju, budući da izvori ne svjedoče da je itko nakon vijećanja napustio hrvatski tabor, očito je da su Hrvati posložili svoje bojne redove na otvorenom polju na jugoistočnom kraju Krbavskoga polja u podnožju utvrđene Udbine, na prostoru današnje zračne luke Kraljevac.⁸³ Ban je Derenčin to mjesto izabrao iz više razloga. Prvo, Krbavsko se polje iza toga mjesta sužava i iza njega započinje klanac Kozja draga kojim su Osmanlije namjeravali prijeći prema Lapcu i dolini Une, te dalje prema Bosni. Zauzimanjem tih položaja Hrvati su Osmanlijama zapriječili željeni put prolaska. Drugo, dolina ispod Udbine dovoljno je široka da bi se u njoj mogla razviti bitka s oko 15 tisuća sudionika s obje strane. I treće, taj krajnji prostor Krbavskoga polja nešto je uzdignutiji, a budući da nam izvori svjedoče o velikim poplavama koje su nastale zbog obilatih kiša te godine, to je bio najpogodniji prostor za zametnuti bitku.

Tijek bitke i što kažu izvori o Bernardinu Frankapanu

Kako bi se što jasnije objasnila uloga kneza Bernardina Frankapana u bitki na Krbavskom polju, potrebno je opisati raspored osmanlijskih i hrvatskih snaga, kao i tijek same bitke, te postupke kneza Bernardina. Posebno je važno proučiti što o »bijegu«⁸⁴ kneza Bernardina govore izvori nastali neposredno nakon bitke.

Vrlo je vjerojatno da su se Osmanlije nakon dolaska na prostor Krbavskoga polja uputili prema klanцу Kozja draga uz istočni rub polja. Kroz sredinu polja nisu ni mogli proći jer je vrlo vjerojatno barem dio polja bio potopljen uslijed velikih kišnih voda koje su, prema izvorima, tih dana pogodile Krbavu. Osim toga, takav smjer bi ih najviše izložio napadu hrvatskih izvidnika te bi to strateški bio najlošiji izbor. Došavši vjerojatno do mjesta Jelšane (današnje selo Jošane), tj. do zadnje okuke prije ulaska na otvoreno polje sjeverozapadno od utvrđenoga grada Udbine, Jakub-paša je, prema sačuvanim svjedočanstvima, učinio dva taktička poteza, koji

proslavio u svetom ratu s nevjernicima, dobivši nebrojen plijen, diže se ispod Jajca i stade tražiti ubojni sastanak s banom Derendžilom. On pođe k rijeci po imenu Uni, prošavši putem koji vodi do grada [qala] Os[t]roča i prijeđe u zemlju Sloviniju (Islovinja vilajeti)..., Sa'd-ud-din zvan Hodža Efendi, »Tadž ut-tevari«⁸⁵ (Kruna Ljetopisa), u: ŠIŠIĆ 1996: 325. I ninski biskup Juraj Divinić u svom pismu papi Aleksandru VI. također naglašava da je ban Derenčin nekoliko puta obranio grad Jajce od osmanlijske opsade (...Nam et ipse vir clarus in armis gloriosusque in victoria sepius extitit, quotiescumque sub oppido Jajce nuncupato, in calce Bossinę posito, in quo nonnullis annis magistratum obtinuit, cum Turcos congregatus est, totiens victor evasit..., ŠIŠIĆ 1936: dok. 146, str. 196).

83 Usporedi: MIJATOVIĆ 2005: 63–64.

će mu u konačnici osigurati pobjedu. Prvo je naredio da se poubijaju svi zarobljeni kršćani koje je osmanlijska vojska vodila sa sobom.⁸⁴ Za osmanlijsku je stranu bila dvostruka korist od toga poteza. Osim što je tim potezom spriječio da se zarobljeni kršćani pridruže hrvatskoj vojsci u nekom trenutku bitke, također je dobio dodatne konjanike / čuvare, te je tako stekao još značajniju prednost u broju konjanika. I drugo, prema zapisu češkoga putopisca Jána Hasišteinskoga, Jakub–paša je poslao dio svojih konjanika da se upute u šumu i pregaze neveliku rijeku Krbavu, kako bi Hrvate zaobišli i napali iz pozadine.⁸⁵ Namjeravao je Hrvate, nakon što navale na prve osmanlijske čete, uvući u zasjedu i uništiti.⁸⁶

Ne uočivši taktičke pokrete osmanlijskih snaga, ban je Derenčin, prema Tomašiću, rasporedio hrvatske snage u tri čete. Jedno krilo, sastavljeno od Slavonaca, vodio je knez Ferdinand Berisburchus.⁸⁷ Središnjim dijelom zapovijedao je knez Ivan Cetinski Frankapan, a drugo krilo bilo je pod zajedničkim zapovjedništvom knezova Nikole Tržaćkoga i Bernardina Frankapana.⁸⁸ Glavni zapovjednik hrvatske vojske svakako je bio ban Derenčin. Premda to niti jedan izvor izričito ne navodi, moguće je da se on, kao slavonski ban, nalazio među Slavoncima. Osim njega, u bitki su se istaknuli i krbavski knez Karlo Gusić, Petar III. Zrinski i mladi Juraj Vlatković.⁸⁹ Uzme li se u obzir da izvori govore o tom kako su se hrvatski vojnici pod

84 Češki putopisac Ján Hasišteinsky govori da su Turci zarobljene kršćane potjerali u jednu dolinu, gdje su svima koji su bili dorasli oružju odrubili glave kako ne bi u bitki pritekli Hrvatima u pomoć (*...A když Turczy o nich zwiedieli, tehdy naprzed wieznie ty wssecky, kterež byli zgimali w tee gijezdie, sehnawsse ge do gedneho dolu, czoz bylo zmuzilych, k brani gesso by se hodyli, wssem hlawy stinali bogijecze se toho, kdyby se s Charwaty bili, aby gim nepomahali gich take biti...*, ŠIŠIĆ 1936: 279). Zanimljivo je primijetiti da se kraj današnje pravoslavne crkve svetoga Jovana, nekadašnje srednjovjekovne kasnoromaničke crkve svetoga Ivana, nalazila nekropola (PATSCHE 1990: 41), za koju dobra poznavateljica Krbavskoga kraja arheologinja Tatjana Kolak tvrdi da se ne mora nužno vezati uz prapovijesno naselje, ta da se paralelu može pronaći i sa srednjovjekovnim lokalitetom, osobito jer taj lokalitet današnje pravoslavno žiteljstvo naziva »grčkom crkvom«, čime se možda želi istaknuti drevnost toga objekta (KOLAK 2004: 160).

85 *...A na trzi tisyche konij Turkouw ti se okolo luhouw przez nieyakau rzeku newelikau przeplawili, a tiem bylo poruczeno, když by Charwaty gich honcze honili, aby s zadu, když ge pominau w nie wskocili, a Charwaty o takowe zaloze nicz newiedieli, neb gich widieti nemohli w tychz luzech...*, ŠIŠIĆ 1936: 279)

86 Usporedi: MIJATOVIĆ 2005: 67. Konjanici koje je Ismail–beg poslao da hrvatskoj vojsci postave stupicu, vjerojatno su bili pomoćne osmanlijske čete. Budući da su bili laki konjanici, očito su mogli prijeći nabujalu rječicu Krbavu i u okrilju mraka neprimjetno prići hrvatskim četama iza leđa.

87 Vrlo vjerojatno se radilo o Franji Berislaviću Grabarskom, koji se i 1494. spominje kako jajački ban (KRUHEK 1993: 258; MIJATOVIĆ 2005: 122).

88 *...Hoc idem et christiani suos pedites inter tres equites alas equa porcione dividentes effecere; primamque Sclavinos – loca inter Dravum et Savum fluvios incollentes – continebat, Ferdinandus Berisburchus regebat, secundam, Croatas continentem, Ioannes Cetini ductabat [et] terciam Nicolaus Terzacchi et Bernardinus Frangiepani [ductabant]...*, ŠIŠIĆ 1936: 304.

89 Usporedi: KRUHEK 1993: 258.

zapovjedništvom kneza Bernardina, nakon bijega bacali u nabujalu rječicu, vjerojatno Krbavu, najvjerojatnije je da su knezovi Bernardin Frankapan i Nikola Tržački vodili lijevo krilo hrvatske vojske koje je bilo raspoređeno na otvorenom polju bliže rječici Krbavi i utvrđenom gradu Udbini.

I osmanlijske su čete bile podijeljene u tri tabora,⁹⁰ među kojima je bilo istaknutih begova i aga. Jedno je krilo osmanlijske vojske vodio Ismail–beg zapovijedajući četama iz Srbije, iz Kruševačkoga sandžaka, a drugo karilijski beg Muhamed, pod čijim su zapovjedništvom bili ratnici iz južne Rumelije. Sredinom osmanlijske vojske zapovijedao je sam Jakub–paša.⁹¹

Prema pismu ninskoga biskupa Jurja Divnića, bitka je započela u šest sati ujutro.⁹² Olesnicki, pozivajući se na osmanlijske izvore, govori o tome kako se bitka vodila od ranih jutarnjih sati pa sve do četiri sata poslije podne. Do toga je zaključka došao na osnovi podatka da se Jakub–paša u dva navrata sam povukao iz bitke kako bi obavio klanjanje i molitve u podne i poslijepodne.⁹³

Prema svjedočanstvu biskupa Divnića, bitka se vodila izbliza i nije bilo borbe lukovima i strijelama ili praćkama prije sudara dviju vojski,⁹⁴ kao ni manjih čarki prije same bitke. Prema Tomašićevoj kronici osmanlijski je vojvoda Ismail–beg snažno frontalno napao prve redove Bernardinova lijevoga krila, razbivši njegovo pješastvo, pa je Bernardin bio prisiljen povući se, ostavljajući iza sebe svoje pješake koji su se u neredu povlačili prema nabujaloj rječici Krbavi.⁹⁵ Vrlo vjerojatno su Bernardinove čete doživjele težak poraz jer su ih u ključnom trenutku napali osmanlijski konjanici, ranije poslani da kroz šume zaobiđu hrvatsku vojsku te je iza leđa napadnu.⁹⁶ Nakon što je razbio lijevo krilo hrvatske vojske, navalio je

90 ...Učinivši s njima vijeće Jakub–paša toga časa podijeli gazije na tri buljuka i tri alaja: Avranoslije, Ishaklije i tufudže..., OLESNICKI 1938: 143, bilj. 7.; KRUHEK 1993: 258.

91 Tomašićev opis rasporeda osmanlijske vojske glasi: ...*Cadamus bassa tripartito exercitum diviserat ac primam partem Hismael beio, Servie saniaco, secundam Carville woywode commiserat, tertiam sibi ipsi servat...*, ŠIŠIĆ 1936: 304.

92 ...*Quinto Idus mensis instantis hora dei prima in campis Corbavię sub oppido Vduina...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 146, str. 196.

93 OLESNICKI 1938 : 139; KRUHEK 1993: 265.

94 ...*Non missilibus, non eminus pugnatum est, sed gladio cominus concertatum...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 146, str. 196–197.

95 ...*In hunc igitur modum exercitibus ordinatis, Hismael beius Turcha tanto impetu primas nostrorum cohortes invasit, ut Bernardinus e suo ordine deturbatus non tantum cedere, sed etiam suos pedites derelinquere coactus sit...*, ŠIŠIĆ 1936: 304.

96 Dolazak ratnih pričuva u ključnom trenutku bitke spominje ugarski kroničar Bonfinije (ŠIŠIĆ 1936: 328).

Ismail–beg na čete kneza Ivana Cetinskoga, kojega je u isti trenutak s druge strane žestoko napao karvilijski vojvoda Muhamed. Nakon što su mu stradali svi vojnici, poginuo je i sam knez Cetinski, ali je prije, prema Tomašićevu svjedočenju, poubijao mnogo Osmanlija.⁹⁷

Vidjevši povlačenje Bernardinovih pješaka i bojeći se da se ne pretvori u rasulo i opći bijeg, priskočio je ban Derenčin u pomoć oslabljenomu lijevomu krilu hrvatske vojske. Štoviše, prema Istvanffiju, sam ga je knez Bernardin pozvao u pomoć snažnim povikom upozoravajući ga da je on *...bio začetnik boja...* te da sada svojom hrabrošću treba izvojevati pobjedu.⁹⁸ Iz ovih se riječi može iščitati da je Bernardin i u ključnom trenutku boja na neizravan način prigovorio banu Derenčinu na lošem izboru taktike. Čini se da banova pomoć nije bila pravodobna i dovoljno snažna, te je bitka nepovratno izgubljena.⁹⁹ Glavni zapovjednik hrvatske vojske ban Derenčin do kraja se bitke junački borio, te je do zadnjega časa nastojao među vojnicima održati bojni poredak, ali je nakon što mu je proboden konj bio savladan, i sam pao u osmanlijsko zarobljeništvo.¹⁰⁰

Kako je očito da je ključni trenutak bitke u kojemu se prelomio njezin ishod, bilo razbijanje lijevoga krila hrvatske vojske kojim je zapovijedao knez Bernardin Frankapan, potrebno je proučiti što o tom govore biskup Divnić i putopisac Hasišteinsky, koji pišu na temelju izvora neposredne hrvatske provenijencije. Oni ne spominju Bernardinov bijeg ili izdaju na bojnom polju. I ostali izvori govore o nemoći Bernardinovih četa da izdrže pritisak osmanskih snaga, te o njihovu povlačenju i razbijanju hrvatskoga bojnoga reda nakon što je već jedan dio hrvatskih snaga bio poražen.¹⁰¹ Isto tako, Tomašić govori o tome da je knez Bernardin ne samo bio iz svoga reda potisnut, te je morao uzmaknuti, nego je bio prinuđen ostaviti svoje pješake. Nakon toga su oni bili potjerani u krvavi bijeg do rijeke Morave (sc. Krbave), te su se u strahu od Osmanlija koji su ih progonili, sami bacili u nabujalu rječicu.¹⁰² Ako se dobro pročita Tomašićev tekst, jasno se vidi da on

97 *...Hismael beius prima hac acie devicta, secundam aggressus est, quam eciam Carville woywoda eodem temporis momento invadens, Cetini milites ad unum trucidarunt; comes Cetini, pluribus circa se Turcis interfectis, et ipse tandem occisus est...*, ŠIŠIĆ 1936: 304.

98 *...Contra Derencenius magna voce Bernardum comitem appellans: »Nunc — inquit — fortissime vir, nutantem hostium aciem, ardentis animo invade, et qui pugnae auctor fuisti, victoriam etiam invicta virtute nobis praesta.«...*, ŠIŠIĆ 1936: 310.

99 Opis tijeka bitke usporedi: KRUHEK 1993: 262–265; MIJATOVIĆ 2005: 65–73.

100 MIJATOVIĆ 2005: 72–73.

101 KRUHEK 1993: 264.

102 *...ut Bernardinus e suo ordine deturbatus non tantum cedere, sed eciam suos pedites derelinquere coactus sit. Unde ii statim in fedam et cruentem fugam usque ad Moravam acti, ob insequentium Turcarum timorem se*

spominje bijeg Bernardinovih pješaka, a da niti jednom riječju nije spomenut Bernardinov bijeg. Vrlo vješto bira riječi, te za Bernardina kaže da je on iz svoga reda izbačen (*...Bernardinus e suo ordine deturbatus...*), a da su oni (sc. pješaci) odmah potom bili natjerani u sramotan i krvav bijeg (*...ii statim in fedam et cruentem fugam...*) sve do rječice Krbave, te su se u strahu od Osmanlija koji su ih progonili, sami strmoglavlivali u rijeku.

S druge strane, mletački je kroničar Donado de Lezze, u svom djelu *Historia Turchesa (1300–1524)*,¹⁰³ napisao da je iz bitke među prvima pobjegao i knez Bernardin.¹⁰⁴ Važno je napomenuti da de Lezze svoju kroniku piše 1509. godine, dakle s vremenskim odstojanjem od preko petnaest godina, i to na temelju nekoga nepoznatoga suvremenoga izvještaja iz Hrvatske. Usto, u njegovu pisanju ima dosta netočnosti koje je unio prema kasnijem kazivanju nekih ljudi.¹⁰⁵ Očito je isti nepoznati izvještaj poslužio i Pavlu Gioviju, sveučilišnomu profesoru u Rimu, u sastavljanju njegove kronike ratova s Osmanlijama koja je posthumno tiskana u Basselu 1532. godine.¹⁰⁶ Giovi u svom izvješću ima dosta netočnosti oko imena osoba i geografskih imena, pa tako navodi da je Ismail–beg razbio postrojbe Franje (Berislavića), a ne Bernardinove, te da su se potom njegovi pješaci dali u sramotan bijeg do rječice Krbave.¹⁰⁷ Glasoviti mađarski kroničar iz druge polovice 16. i s početka 17. stoljeća, Nikola Istvánffy, u svojoj je kronici Ugarskoga Kraljevstva, posthumno tiskanoj u Kölnu 1635. godine, za bijeg optužio Bernardina. On navodi da su se kršćanske čete, među kojima je bio i knez Bernardin, našle nedorastle protivniku, te da su neprijatelju okrenule leđa i dale se u bijeg.¹⁰⁸ Iako Istvánffy

ipso in flumine precipitarunt..., ŠIŠIĆ 1936: 304. Odnosna se zamjenica u nominativu množine (*ii*) može dvojako protumačiti, ili se odnosi i na Bernardina i pješaka, ili samo na pješake. Ipak, ako se jasno prate događaji opisani u tekstu, vidi se da je Bernardin bio potisnut iz bojnog reda, te je morao napustiti pješake. Tek potom se oni daju u sramotan i divlji bijeg prema rječici Krbavi gdje su se u strahu od Turaka počeli utapati. U tom slučaju se navedena zamjenica odnosi samo na pješake, a ne i na Bernardina koji ih je bio prisiljen pustiti.

103 Donado de Lezze, »*Historia Turchesa (1300–1524)*«, u: ŠIŠIĆ 1936: 291–294.

104 »*Il conte Bernardino Frangipane fùdelli primi a fuggir...*«, ŠIŠIĆ 1936: 293.

105 ŠIŠIĆ 1936: 294.

106 Paulus Jovius, »*Turcicarum rerum commentarius Pauli Jovii episcopi Nucerini ad Carolum V. Imperatorem Augustum. Ex italico latinus factus Francisco Nigro Bassianete interprete. Argentorati MDXXXVII*«, u: ŠIŠIĆ 1936: 300–302.

107 »*Hismael–beius tanto impetu primas nostrorum cohortes invasit, ut Fernandinus e suo ordine deturbatus, non tantum cadere, sed etiam suos pedites derelinquere coatus sit. Unde ii statim in foedam et cruentam fugam usque ad Moravam acti ob insequentium Turcarum timorem se ipsos in fluvium paecipitarunt...*«, ŠIŠIĆ 1936: 301.

108 »*Postremo nostri viribus impares, cum ipso Bernardo terga vertunt et foede profugiunt...*«, ŠIŠIĆ 1936: 310.

opisuje bitku na osnovu Bonfinijeva i Tuberanova izvješća, u njegovu tekstu ima i nekih podataka koje je mogao samo saznati iz nekih drugih nepoznatih izvora ili prema usmenoj tradiciji.¹⁰⁹ Konačno, zanimljivo je da njemački povjesničar Johannes Löwenklau, čije je djelo o povijesti Osmanlija objavljeno u Frankfurtu 1571. godine, a napisano je isključivo na temelju osmanlijskih izvora, niti jednom riječju ne spominje Bernardinov bijeg.¹¹⁰

Zanimljivo je i to da se, prema zapisu popa Martinca, Bernardin izvukao iz bitke s vrlo malo svojih ljudi.¹¹¹ Nadalje, u izvješću nepoznatoga autora (vrlo vjerojatno Anž Frankapan) o Krbavskoj bitki, nastalom u rujnu 1493. godine, tj. nekoliko dana nakon bitke, autor govori o tome da je 600 Bernardinovih vojnika bilo poubijano ili uhvaćeno, a da se spasio »on kao sedmi« (sc. »on sa još šestoricom«).¹¹² Slično govori i papinski izaslanik Antonije Fabriques koji piše u Rim iz Senja 13. rujna 1493., dakle svega nekoliko dana nakon bitke. On govori o tome kako je Bernardin u bitku poveo 300 svojih vojnika, a da je preživio samo on i još trojica njegovih momaka.¹¹³ Iako se ti brojevi trebaju uzeti uvjetno i samo kao okvirne predodžbe, zanimljivo je da oba izvora govore o tom da se iz bitke spasio samo Bernardin sa svega jednom stotinom vojnika koje je poveo u boj. I taj podatak govori protiv pretpostavke da je Bernardinov »bijeg« bio rezultat smišljene namjere izdaje bana Derenčina zbog sukoba između bana i Frankapana koji je prethodio samoj bitki. Naime, nelogično je da bi Bernardin dopustio da u bitki izginu skoro svi njegovi vojnici samo zato što se želio osvetiti banu. Pogotovo, ako se uzme u obzir da su posjedi knezova Frankapana već godinama bili izloženi pljačkaškim pohodima osmanskih četa, te mu je svaki vojnici bio potreban za buduće sukobe. Osim toga, jednako malo vjerojatno djeluje pretpostavka da bi Bernardin ostavio svoje rođake Ivana Cetinskoga i Nikolu Tržaćkoga da poginu i budu zarobljeni u boju. Svakako bi logičan potez bio, u slučaju da je bila planirana izdaja i osveta banu Derenčinu, da svi članovi roda Frankapana zajedno sa svojim vojnicima napuste bitku prije nego što stradaju pod naletom osmanlijskih konjanika. Dakako, povijesni izvori ne svjedoče o takvom razvoju događaja.

109 ŠIŠIĆ 1936: 310.

110 Johannes Löwenklau, »Historiae Musulmanae Turcurorum de monumentis ipsorum exscriptae libri XVIII. Francofurti 1591, col. 634–636«, u: ŠIŠIĆ 1936: 317–318.

111 ...*Tьkmo že knez Brnardinъ Frankapanъ izide ot srědi boě s malimi...*, ŠIŠIĆ 1936: 275.

112 ...*Graf Bernhartin sein erslagen und gefangen bei VI C [= 600], sed ipse septimus evasit...*, bezimeni kršćanski pisac, u: ŠIŠIĆ 1936: 277–278.

113 ...*Remansit solus comes Bernardinus de Frangepanibus, qui cum tribus ex suis aufugit ex trecentis, quos secum conduxerat...*, ŠIŠIĆ 1936: dok. 144, str. 192.

Isto tako, iduće je godine Bernardin odbio poziv da se pokori sultanu kao što su to ranije učinili knezovi Blagajski. Braneći Modruš koji su opsjedali Osmanlije, pred kneza je došlo deset Osmanlija i pitalo ga zašto se ne pokori sultanu. Štoviše, dana 6. listopada 1494., u grad su puštena dva ranije zarobljena hrvatska plemića da nagovore Bernardina da postane sultanov vazal. Nakon savjetovanja s ostalim hrvatskim plemićima, među kojima je bio i biskup Vinko Andreis, knez je odbio ponudu, nakon čega su Osmanlije odustali od opsade Modruša i uputili se u pljačkaški pohod prema Zagrebu i Kranjskoj.¹¹⁴

Nedvojbeno je da su Osmanlije smatrale Bernardina jednim od najljućih protivnika sultana. Naime, već spomenuti osmanlijski pisac Sa'adu-din, nabrajajući pet glavnih osmanlijskih protivnika, Bernardina Frankapana stavlja na četvrto mjesto, iza hercega Ivaniša Korvina, srpskoga despota Vuka Zmaja i Nikole VI. Frankapana, a ispred bana Derenčina.¹¹⁵

Iz ta dva opisana slučaja očito je da u devedesetim godinama 15. stoljeća knez Bernardin Frankapan nije želio surađivati s Osmanlijama.

Na kraju je potrebno odgovoriti i na pitanje kako je Bernardin uspio umaknuti osmanlijskim konjanicima i spasiti svoj i život nekolicine svojih momaka. Nažalost, na to je pitanje teško odgovoriti jer niti jedan izvor ne daje decidiran odgovor. Vjerojatno je knez Bernardin, nakon što mu je razbijen bojni red i nakon što im ban Derenčin nije uspio pomoći, slijedio svoje pješake u povlačenju do nabujale Krbave, o čem svjedoče povijesni izvori, te je došao do crkvice sv. Marka. Vrlo je vjerojatno da su se baš na tom mjestu Bernardinovi pješaci bacali u rječicu da bi se spasili,¹¹⁶ dok je on sam i još nekolicina njegovih vojnika, a budući da su vjerojatno bili na konju, uspio prijeći rijeku. Odavde se najlakše moglo uzmaknuti prema utvrđenoj Udbini, koja se od toga mjesta nalazi udaljena svega nekoliko stotina metara uzbrdo, i u njoj je u vrijeme bitke sigurno bila neka obrambena posada. Bernardin je mogao računati s činjenicom, da Osmanlije nisu imali namjeru opsjedati grad, već nastaviti svoj put prema dolini Une i dalje prema Bosni. Osmanlije vrlo vjerojatno nisu ni imali opsadne sprave jer su išli u veliku pljačku, a ne u osvajanje utvrda i prostora. Iako Fabreques napominje da su Osmanlije nakon bitke osvojili i uništili Krbavu, vrlo je vjerojatno da su osmanlijske čete spalile ono što je preostalo od srednjovjekovnoga grada Krbave u kojem je do šezdesetih godina 15. stoljeća stolovao krbavski biskup, a u vrijeme Krbavskoga boja Krbava bila je napuštena.¹¹⁷

114 V. KLAJČ 1904: 198–199; HORVAT 1904: 306.

115 STRČIĆ 1999: 31.

116 Zanimljivo je primijetiti da su najnovija arheološka iskapanja na lokaciji crkvice sv. Marka rezultirala pronalaskom grobova s kraja 15. stoljeća, tj. iz vremena Krbavske bitke (JURIĆ 2004: pass).

117 KRUHEK 1993: 265.

U svakom slučaju, moguće je da kneginja Doroteja, unatoč činjenici što je Bernardin, pristajući na suradnju s banom Derenčinom, na neki način izdao njezinoga brata Anža i pokojnoga muža Karla Kurjakovića, ipak pristala pružiti mu utočište u sigurnosti udbinske utvrde. Mogla je to učiniti zbog činjenice da se ipak radilo o njezinu rođaku. S druge strane, ako je Doroteja odbila Bernardinu pružiti utočište, što je ipak malo vjerojatno, Bernardin je kao dobar poznavatelj krbavskoga kraja, vjerojatno znao pronaći siguran put kroz šume i brda koja su okruživala polje i pobjeći eventualnim osmanlijskim progoniteljima. Nažalost, niti za jednu od tih mogućnosti ne postoje potvrde u pisanim izvorima, te one ostaju tek kao moguće pretpostavke.

Jakub–paša je gotovo sigurno odmah nakon pobjede na Krbavskom polju sa svojom vojskom napustio Hrvatsku. Ipak, prema vijestima koje je dojavio milanski poklisar Tadija Vimercati, Osmanlije se tek polovicom studenoga napustili Hrvatsku i uputili se prema Bosni.¹¹⁸ Da bi se jasnije shvatile te vijesti, u obzir je potrebno uzeti činjenicu da se Vimercati u trenutku pisanja svojih vijesti nalazi daleko od Hrvatske i Krbave, ta da vjerojatno nije bio točno obaviješten. Vrlo vjerojatno se radilo o odstupnici Jakub–pašine vojske koja je tek nešto prije 25. studenoga 1493. napustila Hrvatsku.

Brzo nakon dolaska u Bosnu, Jakub–paša je nastojao dobiti otkupninu za zarobljene hrvatske i slavonske plemiće. Tako je već mjesec dana nakon bitke stupio zarobljeni ban Derenčin u kontakt s dubrovačkim trgovcima te ih je zamolio da se obrate ugarsko–hrvatskomu kralju Vladislavu II. za pomoć u skupljanju otkupnine. Oni su to uskoro, 17. listopada, i učinili.¹¹⁹

Zaključak

U zaključku valja naglasiti da se s vrlo velikom vjerojatnošću može smatrati da knez Bernardin Frankapan nije napustio bitku ili se dao u sramotan bijeg u namjeri da izda bana Derenčina, niti da bi takav njegov čin bio motiviran osvetom zbog ranijih sukoba oko grada Sokolca kod Brinja ili zbog gubitka grad Senja, koje je s Frankapanske strane predvodio Anž, a ne Bernardin Frankapan. Nadalje, izvori neposredne hrvatske provenijencije, kao što je pismo biskupa Divnića ili izvještaj putopisca Hasišteinskoga, ne govore i ne spominju bijeg ili izdaju dijela hrvatske vojske

¹¹⁸ ŠIŠIĆ 1936: dok 164, str. 209–210.

¹¹⁹ ŠIŠIĆ 1936: dok 149, str. 202–203.

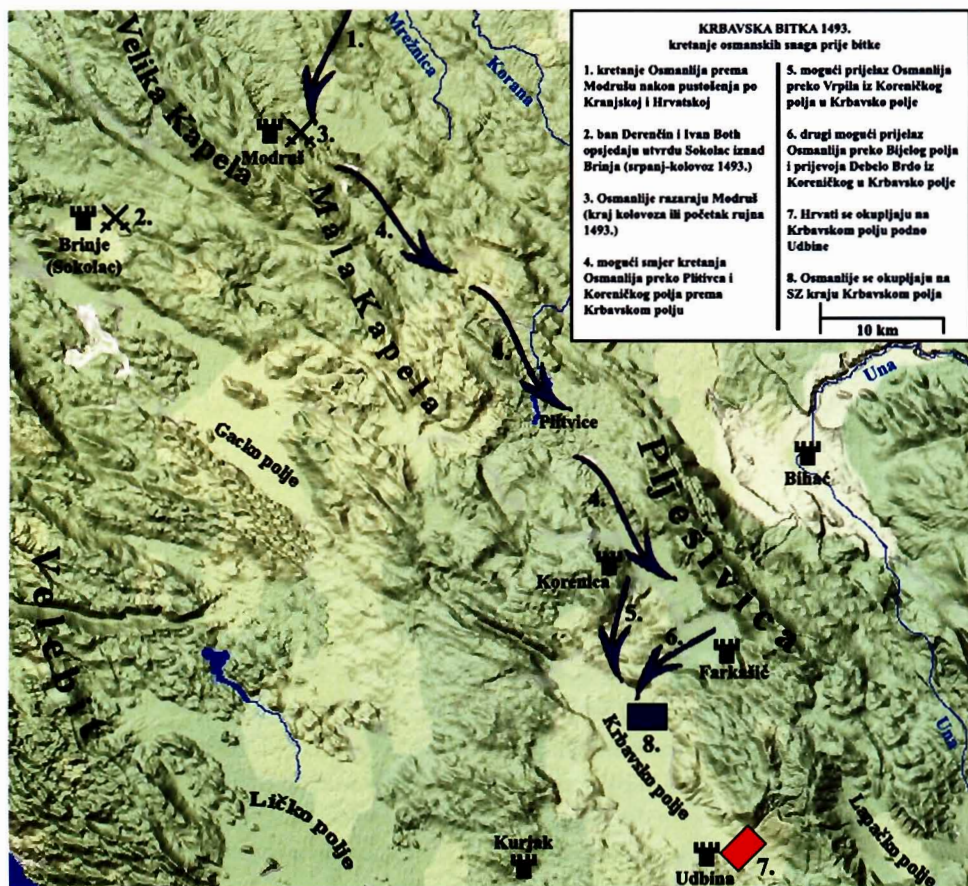
pod Bernardinovim zapovjedništvom. Većina izvora govori o njegovoj nemoći da izdrži žestoki pritisak, te o povlačenju i razbijanju hrvatskoga bojnoga reda, i jačoj osmanlijskoj sili pred kojom je taj dio hrvatske vojske, kojim je zapovijedao knez Bernardin Frankapan, bio natjeran u krvavo povlačenje i pokušaj spašavanja bijegom preko nabujale rječice Krbave. Štoviše, ako se točno protumači Tomašićevo izvješće, jasno se vidi da on govori o bijegu Bernardinovih pješaka koje je on morao napustiti, jer je u borbi bio izbačen iz bojnoga reda, a ne o njegovu »bijegu«. I konačno, valja uzeti u obzir da su izvješća koja govore o njegovu »bijegu« većinom izvješća talijanskih kroničara, koja nisu nastala neposredno nakon bitke, već su pisana pod utjecajem nepoznatoga hrvatskog izvješća, te da u njima i inače ima dosta netočnosti oko imena sudionika bitke, kao i same topografije Krbavskog polja. Isto tako, svi kasniji pisci bili su pod utjecajem stava službene politike ugrasko–hrvatskoga kralja Vladislava, koji je bio ljut na Bernardina iz dva razloga. Prvo, zato što mu je izuzev Senja uspio oteti sve gradove na obali. I drugo, zato što s Krbavskom bitkom nije uspio u Hrvatskoj nametnuti niti svoj autoritet. Naime, Bernardin je preživjevši bitku ostao u Hrvatskoj najjačim oponentom kraljevske vlasti, a istodobno su se veleizdajnici Anž Frankapan Brinjski i sestra mu Doroteja Krbavska nekažnjeno izvukli iz neprilike. Vladislav je »morao naći« krivca za svoj neuspjeh, osobito za pogibije i zarobljavanje svojih banova u Hrvatskoj, te nije nemoguće da je dvorski kroničar Bonfini dobio nalog kako opisati Krbavsku bitku, i što napisati u svom djelu *Rerum Hungaricum decades* o knezu Bernardinu Frankapanu.¹²⁰

S druge strane, izvješća nastala neposredno nakon bitke svjedoče o tome da se iz nje spasio samo knez Bernardin Frankapan s vrlo malim brojem svojih vojnika. Zvuči nevjerojatno da bi on dopustio stradanje skoro sviju svojih vojnika, kao i smrt i zarobljavanje nekih svojih rođaka, zato jer bi imao namjeru izdati bana Derenčina u boju zbog nekih ranijih interesa i sukoba s banom.

U svakom slučaju, uzroke teškoga hrvatskoga poraza na Krbavskom polju godine 1493. ponajprije valja tražiti u katastrofalnom izboru ratne taktike da se Osmanlije dočeka na otvorenom polju a ne u klancima i zasjedi koju je nudila sama priroda, kao što su to predlagali knezovi Frankapani, te u činjenici da je hrvatska vojska većinom bila sastavljena od slabo pokretne pješadije.¹²¹ Isto tako, pobjedi osmanlijske vojske nedvojbeno je pogodovala činjenica da su njihove čete većinom bile sastavljene od prokušanih ratnika, potom da je osmanlijska vojska bila brojnija u konjaništvu, te u taktički dobrom potezu Jakub–paše koji je poslao dio svojih konjanika da hrvatskoj vojsci pridu s leđa i u presudnom je trenutku iznenade napadom.

¹²⁰ Usporedi: JURKOVIĆ 1999: 70–71, bilj. 46.

¹²¹ Usporedi: JURKOVIĆ 1999: 71, bilj. 48.

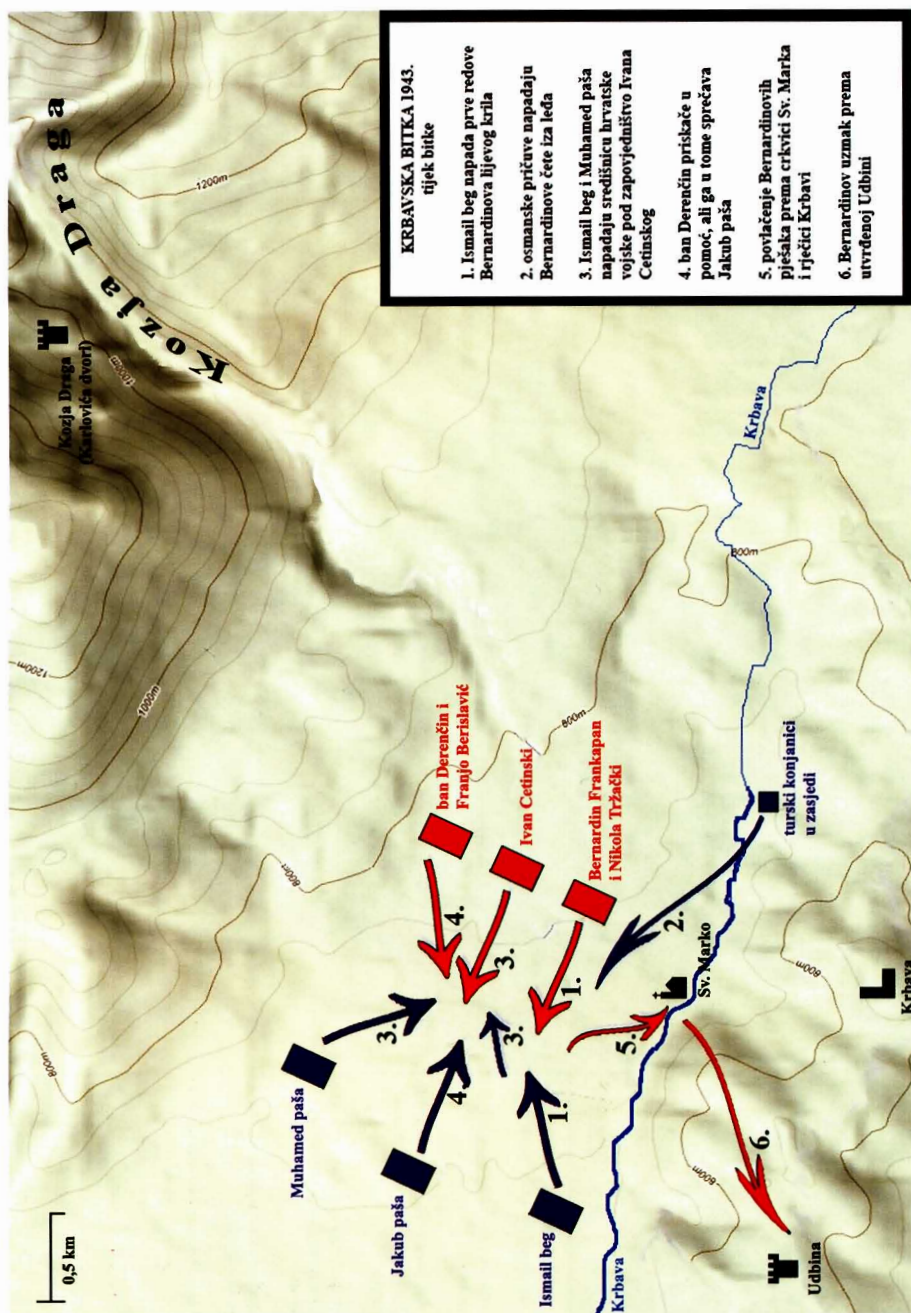

Karta 1. — Kretanje osmanlijskih snaga prije bitke¹²²

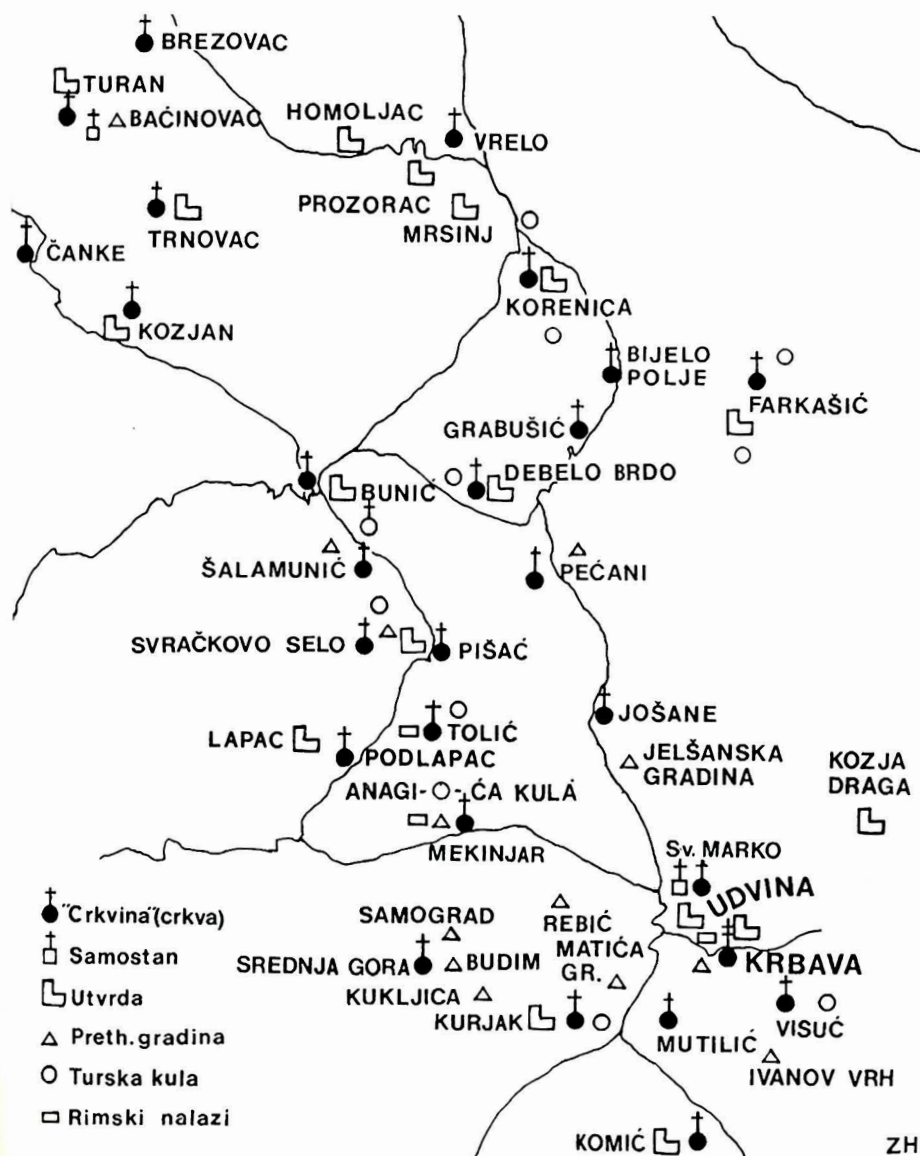
¹²² Predložci slijepeh karata preuzeti su iz www.maps.google.com (25. listopada 2008.).

Karta 2. — Raspored hrvatskih i osmanlijskih snaga prije bitke

Karta 3. — Tijek bitke na Krbavskom polju

Karta 4. — karta graditeljske baštine stare župe Krbave (izradio Z. Horvat prema podatcima M. Kruheka)¹²³

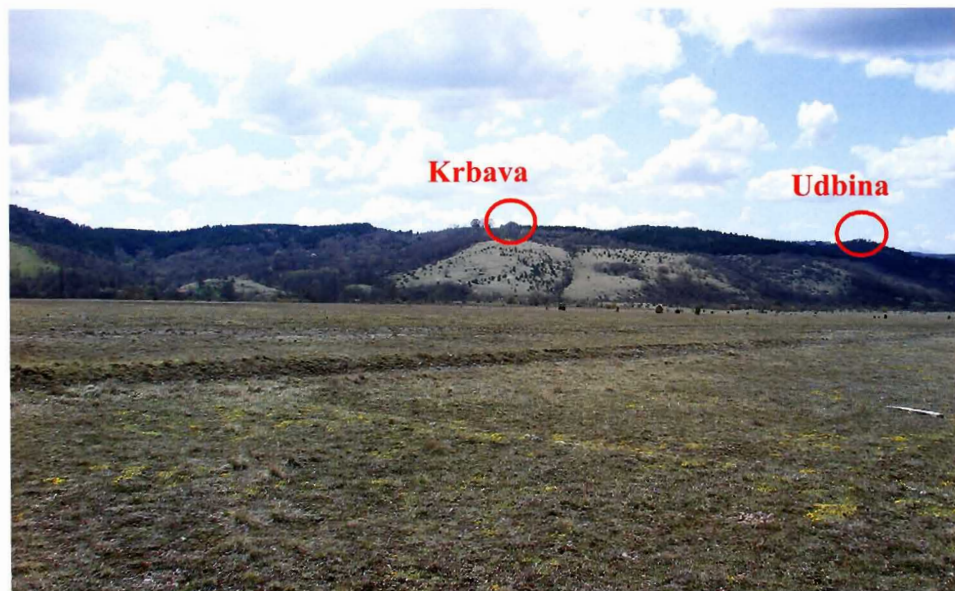
¹²³ Preuzeto iz: KRUEK 1997: 100.

Slika 1. — pogled prema Krbavskom polju (prostor današnje zračne luke Kraljevac, na kojem se odigrala bitka) i klanac Kozja draga s lokacije srednjovjekovne gradine Udbina

Slika 2. — ostatak zida srednjovjekovne gradine Udbina (u zaleđu se vidi Krbavsko polje i klanac Kozja draga)

Slika 3. — pogled s prostora zračne luke Kraljevac prema lokacijama srednjovjekovne Udbine i Krbave

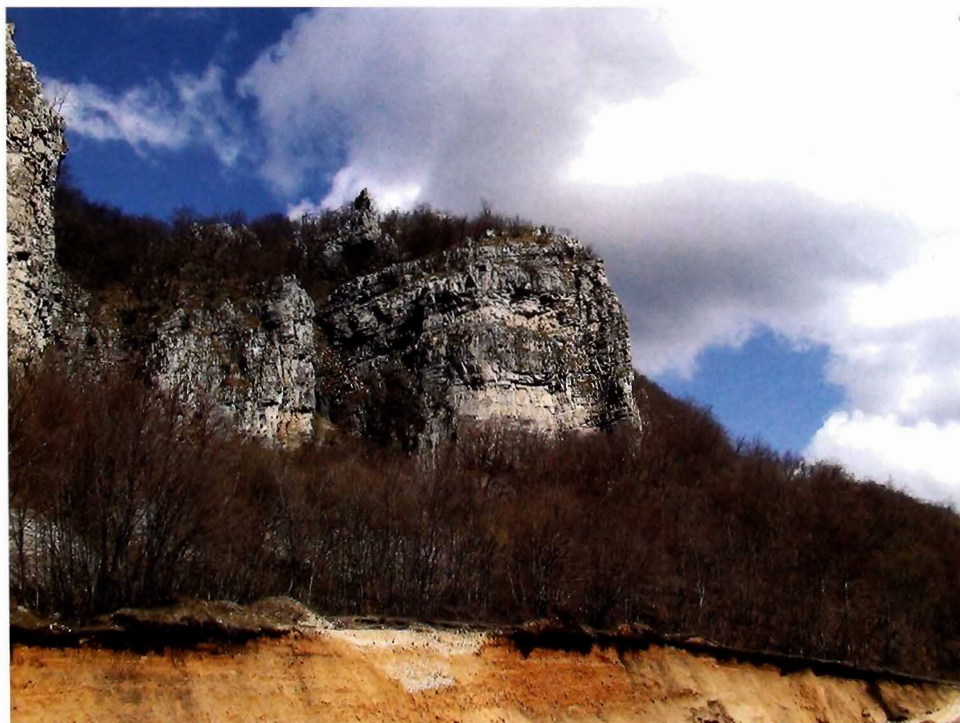
Slika 4. — ulaz u klanac Kozja draga na krajnjem JI dijelu Krbavskoga polja

Slika 5. — pogled s prijevoja na kraju klanca Kozja draga prema Krbavskom polju

Slika 6. — konfiguracija terena u klanecu Kozja draga

Slika 7. — strme klisure u klancu Kozja draga pogodne za postavljanje zasjede Osmanlijama

Izvori i literatura

- BOGOVIĆ (Mile) 1988., »Pomicanje sjedišta Krbavske biskupije od Mateja Marute do Šimuna Kožića Benje (pregled povijesti Krbavske ili Modruške biskupije)«, *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, zbornik radova, Rijeka — Zagreb, str. 41.–82.
- CRIJEVIĆ (Ludovik Tuberon) 2001., *Komentari o mojem vremenu*, Zagreb,
- FRAS (Franz de Paula Julius) 1988., Cjelovita topografija Karlovačke vojne kraji-
ne, Gospić, prijevod, (ur. Mate Pavlić)
- GLIGO (Vedran) 1983., *Govori protiv Turaka*, Split
- GOLDSTEIN (Ivo) 1997., »Značaj Krbavske bitke 1493. godine u hrvatskoj po-
vijesti«, *Krbavska bitka i njezine posljedice*, Zagreb, str. 22.–27.
- GRGIN (Borislav) 2002., *Počeci rasapa: Kralj Matijaš i srednjovjekovna Hrvatska*,
Zagreb
- HORVAT (Rudolf) 1904., *Povjest Hrvatske*, Petrinja
- HORVAT (Rudolf) 1941., *Lika i Krbava. Povijesne slike, crte i bilješke*, Zagreb
- JURIĆ (Radomir) 2001., »Katedrala sv. Jakova u Krbavi (Udbini)«, *Obavijesti
HAD-a*, Zagreb, XXXIII., br. 3., str. 127.–131.
- JURIĆ (Radomir) 2004., »Arheološka istraživanja u Udbini (1996. — 2003.)«, *Riječki teološki časopis*, god. 12., br. 1(23), Rijeka, str. 19.–33.
- JURKOVIĆ (Ivan) 1999., »Turska opasnost i hrvatski velikaši — knez Bernardin
Frankapan i njegovo doba«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za
povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 17.,
Zagreb, str. 61.–83.
- KARBIĆ (Damir) 1998., »Hrvatski plemićki rod i običajno pravo«, *Zbornik Odsjeka
za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije
znanosti i umjetnosti*, sv. 16., Zagreb, str. 73.–117.
- KARBIĆ (Damir) 2006., »Plemstvo — definicija, vrste, uloga«, *Zbornik Odsjeka za
povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije
znanosti i umjetnosti*, sv. 31., Zagreb, str. 11.–21.
- KOLAK (Tatjana) 2004., »Od Sv. Ivana do Sv. Jovana«, *Riječki teološki časopis*, god.
12., br. 1.(23.), Rijeka, str. 157.–167.
- KLAIĆ (Nada) 1972., *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*, Zagreb
- KLAIĆ (Vjekoslav) 1991., *Krčki knezovi Frankapani. Od najstarijih vremena do
gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)*, Zagreb, 1901. (pretisak: 1991.)
- KLAIĆ (Vjekoslav) 1904., *Povjest Hrvata*, sv. 4., Zagreb

- KRUHEK (Milan) 1993., »Sraz kršćanstva i islama na Krbavskom polju 9. rujna, 1493.«, *Riječki teološki časopis*, god. 1., br. 2., Rijeka, str. 243.–248.
- KRUHEK (Milan) 1997., »Topografija Krbavske spomeničke baštine«, *Krbavska bitka i njezine posljedice*, Zagreb, str. 99.–129.
- KRUHEK (Milan) — HORVAT (Zorislav) 1990., »Castrum Thersan et civitas Modrussa«, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, sv. 16., Zagreb, str. 89.–131.
- KUKULJEVIĆ (Ivan Sakcinski) 1885., *Beatrica Frankapan i njezin rod*, Zagreb
- LASZOWSKI (Emilij) 1925., »Frankopan Bernardin«, *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925.–1925. sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i viskupa, kao uvodom. Sa 9 zasebnih slika, te 421. slikom u tekstu*, Zagreb, str. 84.
- MESIĆ (Matija) 1864., »Hrvati na izmaku XV. i na početku XVI. vieka«, *Književnik*, god. I, sv. 3., str. 401.–431.
- MIJATOVIĆ (Anđelko) 2005., *Bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, Zagreb
- MOAČANIN (Nenad) 1997., »Život Jakub–paše, pobjednika na Krbavi 1493«, *Krbavska bitka i njezine posljedice*, Zagreb, str. 175.–177.
- NAGY (Imre) — NYÁRY (Albert) 1878., *Magyar diplomaciai emlékek. Mátyás király korából*, sv. 4, Budimpešta,
- OLESNICKI (Aleksije A.) 1933., »Bezimeni turski ljetopisac o bojevima Turaka sa Hrvatima godina 1491. i 1493.«, *Rad JAZU*, knj. 245., Zagreb, str. 210.–219.
- OLESNICKI (Aleksije A.) 1934., »K historiji Krbavskog raboja »Skayn–basa« i »Caruillie woxwoda« u kronici Tomašićevoj«, *Hrvatska revija*, VII., br. 1., str. 32.–34.
- OLESNICKI (Aleksije A.) 1935., »Krbavski razboj po Sa'd–ud–dinu«, *Nastavni vjesnik*, sv. XLIII, Zagreb, str. 185.–208.
- OLESNICKI (Aleksije A.) 1938., »Bošnjak Hadum Jakub, pobjednik na Krbavskom polju«, *Rad JAZU*, knj. 264., Zagreb, str. 123.–160.
- PATSCH (Karl) 1990., *Lika u rimsko doba*, Gospić, (prijevod: Zlata Derossi)
- PEJNOVIĆ (Dane) 1997., »Geopolitički položaj Krbave u srednjovjekovnom, osmanlijskom i vojnokrajiškom razdoblju«, *Krbavska bitka i njezine posljedice*, Zagreb, str. 51.–61.
- DIVNIĆ (Juraj) 1995., *Pismo papi Aleksandru VI*, Šibenik (priredila: Olga Perić)
- RATTKAY (Juraj) 2001., *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb

- RAUKAR (Tomislav) 1995., »Krbavska bitka u hrvatskoj povijesti«, *Vjesnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, IV:, br. 6.–7., str. 17.–21.
- RAUKAR (Tomislav) 1997., »Prvi rasap Kraljevstva Hrvatskoga«, *Krbavska bitka i njezine posljedice*, Zagreb, str. 19.–21.
- STRČIĆ (Petar) 1999., »Prilog životopisu Bernardina Frankopana: (s izborom literature)«, *Sveti Vid: zbornik*, sv. 4., Rijeka, str. 21.–52.
- STRČIĆ (Petar) 2001., »Prilog o porijeklu Frankopana/Frankapana«, *Rijeka*, sv. 6., 1., Rijeka, str. 49.–104.
- STRČIĆ (Petar) 2002., »Ime knezova Krčkih/Frankopana«, *Rijeka*, sv. 7., 1./2., *Rijeka*, str. 91.–100.
- SPAHO (Fehim) 1931., »Jedan turski dokument o Krbavskoj bitci 1493«, *Napredak*, 6., br. 1.–2., str. 11.
- ŠIŠIĆ (Ferdo) 1893., *Bitka na Krbavskom polju (11. rujna 1493.). U spomen četrstogodišnjice toga događaja. Istorijska rasprava*. Zagreb
- ŠIŠIĆ (Ferdo) 1934., »Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473–1496) s »dodatkom« (1491–1498)«, *Starine*, sv. 37., Zagreb, str. 118.–180.
- ŠIŠIĆ (Ferdo) 1936., *Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473–1496) s »dodatkom« (1491–1498)*, Zagreb
- THALLÓCZY (Lajos) — BARABÁS (Samu) 1913., *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus*, Budimpešta

Summary

The great defeat of Croatian army against ottoman troops in the battle of Krbava field (9th September 1493) is one of the most important episode in long-lasting defensive war against Ottoman Empire. Although, the causes and the consequences, and the very duration of the battle, are already elaborated in older and newer Croatian historiography, the role and actions of the duke Bernardin Frankapan in the events before battle and in the battle are still not illuminated and dismissed. Analyzing the written sources and archeological artifacts, author describes events that are preceded Bernardin's evacuation from the battle. He is, also, trying to figure out the motives and causes of such actions. Further more, by detailing analysis of written sources about events before battle of Krbava field, author clarifies relationships between *banus* Derenčin and ducal family of Frankapan.

Key words: the battle of Krbava field, duke Bernardin Frankapan, *banus* Derenčin, Hadum Jakub pasha, Ottomans, Udbina, croato-ottoman wars, 1493, battle tactics